

Jaarverslag 1998

waarin opgenomen het verslag van het symposium
'Romantiek gevraagd, zakelijkheid geboden'

Publicatie RLG 99/1

Jaarverslag 1998

waarin opgenomen het verslag van het symposium
'Romantiek gevraagd, zakelijkheid geboden'

Januari 1999

voorwoord

Het jaar 1998 was het eerste 'gewone' jaar voor de Raad voor het Landelijk Gebied. In dit jaar kon de lijn uit het startjaar 1997 worden doorgetrokken en zijn de investeringen, die toen werden gedaan in een werkprogramma en in het opzetten van een werkwijze en contactennetwerk, hun vruchten gaan afwerpen. Het was dan ook een productief jaar, met adviezen over uiteenlopende onderwerpen en in het najaar, mede naar aanleiding van die adviezen, een symposium. Ook kwamen de eerste officiële beleidsreacties op de adviezen af en tenslotte moest alweer het volgende werkprogramma - voor 1999 - worden voorbereid.

De veranderingen betroffen dit jaar nu eens niet de raad, maar zijn omgeving: er kwam een nieuwe Tweede Kamer, een nieuw regeerakkoord en er traden nieuwe bewindslieden aan. Het was het jaar waarin het boekenweekthema 'Panorama Nederland' was en het dorp Jorwerd nationale bekendheid verwierf. Het was een jaar waarin ook veel werd gediscussieerd over de verdeling en de inrichting van de ruimte in Nederland in de volgende eeuw, de eerste fase van de inkrimping en reconstructie van de varkenshouderij, het moratorium op de kippenhouderij en de discussie naar aanleiding van de 'concept-beleidsagenda' van LNV.

Vanuit het perspectief van het landelijk gebied was 1998 een bewogen jaar en vrijwel zeker niet het laatste waarvoor dat geldt. De raad had daarin zijn aandeel: niet dat de raad in de eerste plaats gericht was op de directe actualiteit en de specifieke ontwikkelingen in sectoren en dat hij zich dus in die zin in de frontlinie en het voorpaginanieuws bevond. Het vizier van de raad stond en staat vooral gericht op de verdere toekomst en de totaliteit van het landelijk gebied. De 'frontlinie' voor de raad is dan ook het inventariseren of formuleren, doordenken, wegen en zo mogelijk met elkaar verbinden van beleidsopties voor die verdere toekomst en totaliteit van het landelijk gebied.

inhoudsopgave

1	<i>inleiding</i>	9
2	<i>vergaderingen en overige activiteiten</i>	11
3	<i>werkprogramma en werkwijze</i>	15
	3.1 werkprogramma	
	3.2 werkwijze	
4	<i>afstemming en samenwerking</i>	19
	4.1 afstemming en samenwerking met andere adviescolleges	
	4.2 contacten met het veld	
	4.3 internationale uitwisseling en samenwerking	
5	<i>uitgebrachte adviezen en adviezen in voorbereiding</i>	23
	5.1 in 1998 uitgebrachte adviezen van het werkprogramma 1997-1998	
	5.2 adviezen in voorbereiding	
	5.3 overzicht van alle adviezen en beleidsreacties	
6	<i>samenstelling raad en secretariaat per 31-12-1998</i>	29

bijlage:

verslag symposium 'Romantiek gevraagd, zakelijkheid geboden'

1	<i>symposiumthema en programma</i>	33
2	<i>analyse, uitspraken en conclusies</i> gecomprimeerde en op thema bijeengebrachte teksten van de diverse sprekers	35
3	<i>afsluiting door de minister van LNV</i> integrale weergave van de uitgesproken tekst	43

1 inleiding

Dit is het tweede jaarverslag van de Raad voor het Landelijk Gebied. Op 1 januari 1997 werd de Wet op de Raad voor het Landelijk Gebied - de instellingswet van de raad - van kracht en op 28 januari van dat jaar werd de raad officieel geïnstalleerd door de minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. De adviesopdracht van de raad staat beschreven in de instellingswet en luidt als volgt:

“de regering en de beide kamers der Staten Generaal te adviseren over strategische beleidsvraagstukken ten aanzien van de functies landbouw, natuur, bos en landschap, openluchtrecreatie en visserij van het landelijk gebied, alsmede strategische vraagstukken die verband houden met dan wel van invloed zijn op die functies, al dan niet in onderlinge samenhang”.

jaar in het teken van consolidatie en uitbouw

Na het eerste jaar van opbouw was 1998 - zowel inhoudelijk als wat betreft werkwijze en voorzieningen - vooral een jaar van consolidatie en uitbouw. De raadsvergaderingen en andere activiteiten van de raad, werkgroepen en secretariaat werden met dezelfde of toenemende intensiteit vervolgd (hoofdstuk 2) in afstemming met andere adviescolleges (paragraaf 4.1).

Na de eerste adviezen in het vorige jaar werd nu een reeks adviezen gepubliceerd waarin de grondgedachten van de voorgaande doorklinken en waarmee het werkprogramma 1997-98 zo goed als afgerond werd (paragraaf 3.1 en hoofdstuk 5).

Het contacten-netwerk werd verder uitgebouwd: door de directe inschakeling bij de voorbereiding van adviezen en door afzonderlijke gesprekken (paragrafen 3.2 en 4.2). Ook internationaal werd op de ingeslagen weg voortgegaan: het contact met verwante raden in het buitenland werd verder aangehaald en er werd een actieve bijdrage geleverd in de vorm van stukken en voordrachten bij internationale bijeenkomsten (paragraaf 4.3). De collega-raad in Wales werd door een delegatie van de raad bezocht.

nieuwe ontwikkelingen

Maar ook al stond het verslagjaar dan vooral in het teken van consolidatie en uitbouw, toch waren er ook nieuwe ontwikkelingen. De raad ontving de eerste beleidsreacties op zijn adviezen en er werd - mede naar aanleiding daarvan - aan die adviezen voor het eerst aandacht besteed in de Tweede Kamer (hoofdstukken 2 en 5). Ook werden nieuwe werkvormen toegepast bij de voorbereiding van adviezen, zoals deskundigen-bijeenkomsten en interviews, en organiseerde de raad voor de eerste keer een symposium (verslag in bijlage).

Na het betrekken van de nieuwe huisvesting in september 1997, werden in 1998 de laatste logistieke voorzieningen gerealiseerd, met als merkbaar gevolg voor de relaties van de raad nieuwe E-mail-adressen en vooral ook een eigen web-site. Onder het adres **www.rlg.nl** is in de loop van het verslagjaar een complete, soepel werkende en actuele web-site ontstaan.

Tenslotte vond ook de eerste personele mutatie plaats: één van de leden verliet de raad om in de Tweede Kamer plaats te nemen en een ander lid kwam daarvoor in de plaats (hoofdstuk 6).

2 vergaderingen en overige activiteiten

plenaire vergaderingen van de raad

De raad kwam in het verslagjaar 10 keer voor een reguliere plenaire vergadering bijeen. In deze vergaderingen werd aandacht besteed aan alle zaken van eenmalig of structureel belang voor het functioneren van de raad: werkprogramma, werkwijze, taakverdeling, instelling werkgroepen ad hoc, adviezen in voorbereiding (startnotities en tussenrapportages), vaststelling van adviezen, presentatie van de adviezen of het raadswerk in het algemeen en de afstemming en samenwerking met andere raden. Hoewel veel werk daarbuiten gebeurt, vormen de raadsvergaderingen absoluut de ruggengraat van het raadswerk.

bijeenkomsten en besprekingen ter voorbereiding van adviezen

Ten behoeve van de adviesvoorbereiding werden diverse werkgroepen ad hoc ingesteld, meestal bestaande uit enkele raadsleden, al dan niet aangevuld met één of meerdere deskundigen van buitenaf, en onder voorzitterschap van een door de raad aangewezen lid van de raad. De samenstelling van de werkgroepen die in 1998 actief waren, wordt vermeld bij de betreffende adviesonderwerpen in hoofdstuk 5.

De werkgroepen 'Grootschalige Ingrepen', 'Land-Water', 'Voedselproductie', 'Hectares of Kwaliteiten' en 'Natuur en Recreatie' waren in 1997 al actief en liepen in 1998 nog door tot de afronding van de betreffende adviezen. De werkgroep 'IJsselmeer' werd ook in 1997 al ingesteld maar werd in het verslagjaar 1998 pas actief. Besprekingen van deze werkgroep vonden deels op locatie plaats en de definitieve afronding daarvan is in januari 1999 voorzien. Tenslotte werd in het verslagjaar ook nog een werkgroep 'Identiteit' ingesteld die - overigens evenals bij het IJsselmeer gebruik makend van veel externe contacten - in november kon worden ontbonden.

Naast de beraadslagingen in raads- en werkgroepverband waren er in 1998 andere activiteiten van diverse aard ter voorbereiding van adviezen. Het onderhouden van contacten met een breed scala van organisaties en het voeren van bilateraal overleg met deskundigen zijn een vaste en belangrijke taak van het secretariaat, voor alle adviezen. Zonodig worden in dat kader ook werkbezoeken afgelegd. In het kader van het IJsselmeer-advies werd voor de werkgroep een excursie georganiseerd.

Ten behoeve van het advies over Voedselproductie vond een uitgebreide gesprekkenronde plaats met 13 deskundigen van zeer uiteenlopende pluimage. Voor het advies over Kustvisserij werd in een vijftal bijeenkomsten gesproken met vertegenwoordigers van 14 belangenorganisaties voor visserij dan wel voor natuur. De respectievelijke werkgroepen van voornamelijk raadsleden hebben daarna in beide gevallen de balans opgemaakt en onafhankelijk de lijn voor deze adviezen uitgezet en aan de raad voorgelegd.

Voor het advies over natuur en recreatie werd halverwege de voorbereiding een eenmalige deskundigenbijeenkomst belegd ter toetsing van de voor dat advies geformuleerde uitgangspunten. Voor het advies over 'Identiteit' werden twee van deze bijeenkomsten belegd: één voor Nederlandse deskundigen voor een beschouwing 'van binnenuit' en één voor buitenlandse Nederland-kenners voor een beschouwing 'van buitenaf'.

overleg met bewindslieden en departement van LNV

Op 17 april werd - zo ongeveer halverwege het werkprogramma 1997-1998 - tussen delegaties van raad en departement overlegd over de gang van zaken bij de advisering: van de programmering en het opstellen van adviesaanvragen tot de voorbereiding, publicatie en nazorg van de adviezen. Dit overleg was deels bedoeld om in de lopende adviesprojecten zonodig verbeteringen te kunnen aanbrengen en deels om de voorbereiding van het werkprogramma voor 1999 nader richting te geven. Besloten werd om in het vervolg structureel tweemaal per jaar te overleggen over de voortgang van het werk en het werkprogramma, in de vorm van een voorjaars- en een najaarsoverleg.

Op 13 oktober maakte een delegatie van de raad kennis met de nieuwe bewindslieden. Er werd gesproken over werkwijze, afstemming en beleidsprioriteiten. De raad kondigde een ongevraagd advies aan over de toekomstige positie en beleidskoers van het departement, een initiatief dat

met instemming werd begroet. Naast inhoudelijke punten werd bij deze gelegenheid ook over het gewenste onderlinge contact gesproken en werd de afspraak van een structureel voorjaars- en najaarsoverleg bevestigd. Voor het najaarsoverleg werd direct ook 7 december als datum vastgelegd.

Op 7 december overlegde de raad met de bewindslieden over het werkprogramma 1999 en over het op 13 oktober aangekondigde raadsadvies 'Het toekomstperspectief voor LNV'. Het door de raad - gebruik makend van de door het departement geleverde bouwstenen - opgestelde concept-werkprogramma werd met enkele nadere accenten van de bewindslieden vastgesteld. Het kon echter niet meer in het verslagjaar aan de Ministerraad worden voorgelegd. Rond het genoemde advies werden vooral procedureafspraken gemaakt: met het oog op het verloop van het interne proces bij LNV ten behoeve van het opstellen van de 'beleidsagenda', werd overeengekomen dat de bewindslieden niet vroeg en separaat reageren op het raadsadvies, maar dat zij het advies tegelijk met de beleidsagenda aan de Tweede Kamer aanbieden en reageren door middel van de inhoud van de beleidsagenda.

overleg in en met de Tweede Kamer

Op 14 april kwam de Tweede Kamer, in casu de vaste kamercommissie voor LNV, voor het eerst op een directe wijze in aanraking met het werk van de raad, namelijk bij de behandeling van de evaluatie van het kustvisserij-beleid. Het toen net verschenen advies 'Leven en laten leven' - over de afweging van natuur en visserij op de langere termijn en de daarbij te hanteren uitgangspunten en maatstaven - werd zowel door de commissieleden als de minister gretig gebruikt om zaken ter discussie te stellen dan wel te verdedigen.

Op 29 oktober stond in een Algemeen Overleg de beleidsreactie op de eerste twee adviezen van de raad (uitgebracht in augustus 1997) op de agenda. Door een samenloop van omstandigheden - vertraging bij beleidsreactie, wisseling van de wacht in de kamer, nieuwe bewindslieden en het zomerreces - was deze behandeling aan de late kant. Niettemin werd door de commissie van de mogelijkheid gebruik gemaakt om de minister te vragen één en ander te betrekken bij onder meer de voorbereiding van de Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening en bij de LNV-beleidsagenda. De minister reageerde daarop met te stellen dat zulks al in belangrijke mate was gebeurd maar dat hij alert zou blijven en de vragen van de commissie ook te zullen betrekken bij de vaststelling van het werkprogramma voor 1999.

Op 16 november maakte een delegatie van de raad officieel kennis met de nieuwe Vaste kamercommissie voor LNV. Daarbij werd vooral aandacht geschonken aan de wijze waarop het werkprogramma tot stand komt, hoe adviezen worden voorbereid en verspreid en wat de (mogelijke) werkcontacten tussen de raad en de Tweede Kamer zijn.

bijeenkomsten rond de aanbieding van adviezen

Adviezen werden in de regel schriftelijk aangeboden. In enkele gevallen werd daarop echter een uitzondering gemaakt door een advies - met toelichting - te overhandigen. In het verslagjaar gold dit voor de navolgende adviezen.

- Het advies '*Overvloed en schaarste, water als geld*' werd op 14 juni - in de periode dat de regering demissionair was - aangeboden aan de waarnemend voorzitters van de Vaste kamercommissies voor Verkeer en Waterstaat en voor Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, de heren Biesheuvel en Van der Vlies, onder gelijktijdige toezending aan de minister van LNV en enkele andere bewindslieden. Tijdens een bijeenkomst in Nieuwspoort, waar ook andere kamerleden, vertegenwoordigers van overheden en belanghebbende organisaties aanwezig waren, werd het advies door werkgroepvoorzitter mevrouw De Boois toegelicht alvorens het door raadsvoorzitter Vonhoff werd aangeboden. Na een korte reactie van de commissie-voorzitters werden vragen beantwoord.
- Het advies '*Zorg en vertrouwen, de basis voor voedselproductie in de 21^e eeuw*' werd aangeboden aan minister Apotheker en staatssecretaris Faber van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij op 13 oktober. Dit vond plaats voorafgaand aan een kennismakingsoverleg tussen beide bewindslieden en een delegatie van de raad.
- Het advies '*Natuurbeleid dat verder gaat ...*' werd op 23 november aangeboden aan staatssecretaris Faber van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. Dit vond plaats tijdens een korte bijeenkomst in het gebouw van Staatsbosbeheer in het Haagse Bos, in aanwezigheid

van een aantal genodigden van de meest betrokken organisaties, overheden en het departement van LNV. Na een korte toelichting van de inhoud werd het advies overhandigd door de vice-voorzitter van Noord, waarna de staatssecretaris een eerste reactie gaf.

werkbezoek aan Wales

Naar aanleiding van eerdere contacten tijdens de jaarlijkse bijeenkomst van adviesraden uit EU-landen in Nederland - waar de raad mede-gastheer en organisator was - in oktober 1997, bracht een delegatie van de raad op uitnodiging van de Countryside Council for Wales (CCW) een bezoek aan Wales. Tussen 11 en 14 juni maakten de raden zo intensiever kennis met elkaar en met elkaars werk, en natuurlijk ook met Wales zelf. In de avonden vonden twee workshops plaats, over 'agenda 2000 en het landelijk gebied' en over 'duurzaam toerisme'. Daartoe waren van beide kanten presentaties voorbereid. Een direct gevolg van deze activiteiten was een gezamenlijk statement en optreden bij de jaarlijkse radenbijeenkomst van 1998 in Finland.

symposium 'Romantiek gevraagd, zakelijkheid geboden'

Op 12 november organiseerde de raad in Den Haag een symposium onder de titel 'Romantiek gevraagd, zakelijkheid geboden'. De aanleiding hiervoor was een terugblik eerder dat jaar op de tot dan toe uitgebrachte adviezen en de constatering dat daarin een aantal 'rode draden' herkenbaar is, waaronder het feit dat de stedelijke samenleving een rol opeist in de bestemming, inrichting en vormgeving van het landelijk gebied. Een inrichting van het landelijk gebied die slechts de vanzelfsprekende resultante is van een moderne en steeds efficiëntere landbouwproductie voldoet niet meer, zo was één van de constateringen. Over dit onderwerp - en vooral over hoe de afwegingen dan wél gemaakt moeten worden - werd door de raadsleden Beckers en Borger én door landschapsarchitect Sijmons, watergraaf Van der Vlist, gedeputeerde Boxem en bankier Krouwel gesproken. Raadsvoorzitter Vonhoff opende het symposium en trad op als dagvoorzitter en minister Apotheker zorgde met een toespraak voor een passend slotakkoord.

Het verslag van dit symposium is als speciale bijlage bij dit jaarverslag gevoegd.

3 werkprogramma en werkwijze

De raad noch het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij zijn geheel vrij om te bepalen welke werkzaamheden de raad uitvoert en op welke wijze dat gebeurt. Er is weliswaar een redelijke marge om bepaalde zaken naar eigen inzicht te regelen - en mede daarom verschillen adviesraden wat betreft hun werkwijze enigszins van elkaar - maar de belangrijkste punten zijn wettelijk vastgelegd in de op 1 januari 1997 van kracht geworden Kaderwet Adviescolleges. Belangrijke punten zijn:

- advisering dient hoofdzakelijk plaats te vinden op basis van adviesvragen van de verantwoordelijke minister(s) of de Staten Generaal, en te zijn vastgelegd in een werkprogramma dat door de minister wordt vastgesteld en na bekrachtiging door de ministerraad wordt voorgelegd aan de Tweede Kamer;
- de adviezen zijn niet beleidsvolgend maar zullen aan de basis van de beleidsvoorbereiding (kunnen) staan; de adviezen hebben waar mogelijk een brede gezichtshoek en onderwerpen worden integraal benaderd;
- raden zijn samengesteld uit deskundigen die zonder last of ruggespraak functioneren en volledig betrokken zijn bij en verantwoordelijk voor de opstelling van alle adviezen; er zijn derhalve geen vaste onderraden e.d.;
- raden dienen te voldoen aan de gestelde adviestermijnen; de beleidsreactie van de minister dient binnen drie maanden na uitbrengen van een advies aan de Tweede Kamer te worden aangeboden;
- de verschillende adviescolleges dienen de werkzaamheden op elkaar af te stemmen en - waar mogelijk en noodzakelijk - samen te werken;
- secretariaten zijn - in vergelijking met situaties in het verleden - relatief beperkt van omvang.

3.1 werkprogramma

afronding werkprogramma 1997-1998

Het eerste werkprogramma van de Raad voor het Landelijk Gebied bestreek de jaren 1997 en 1998. Een overzicht van dit programma en de stand van zaken op 31-12-1998 volgt hieronder.

ONDERWERP WERKPROGRAMMA	STAND VAN ZAKEN OP 31-12-1998
1. <i>Stad-land concepten</i>	gepubliceerd op 25 augustus 1997, onder de titel 'Stad en land in groen verband'
2. <i>LNV-beleidsverkenningen landelijk gebied in de 21e eeuw</i>	gepubliceerd op 25 augustus 1997, onder de titel 'Tien voor de toekomst'
3. <i>De ontwikkeling van nieuw land</i>	gepubliceerd op 23 oktober 1997, onder de titel 'Nieuw land ontwikkelen: zinnig of onbezonnen?'
4. <i>Bestuurlijke rollen en verantwoordelijkheden in relatie tot de LNV-koers voor de 21e eeuw</i>	gepubliceerd op 25 mei 1998, onder de titel 'Van waarden, opportunisme en vergetelheid'
5. <i>Grootschalige ingrepen en de kwaliteit van het landelijk gebied</i>	gepubliceerd op 24 april 1998, onder de titel 'Grote projecten: als het moet, dan ook goed'
6. <i>De toekomstige relatie land-water</i>	gepubliceerd op 24 juni 1998, onder de titel 'Overvloed en schaarste, water als geld'
7. <i>2e fase kustvisserij</i>	gepubliceerd op 27 maart 1998, onder de titel 'Leven en laten leven'
8. <i>Hectares of kwaliteit, de gewenste natuur in relatie tot andere functies</i>	gepubliceerd op 23 november 1998, onder de titel 'Natuurbeleid dat verder gaat.....'
9. <i>Wat moet de maatschappij over hebben voor natuur en recreatie</i>	gepubliceerd op 14 september 1998, onder de titel 'Vaste waarden, nieuwe opties'
10. <i>De beschikbaarheid van water</i>	opgenomen in 'toekomstige relatie land-water' (6)
11. <i>Voedselproductie in de 21e eeuw</i>	gepubliceerd 13 oktober 1998: 'Zorg en vertrouwen, de basis voor voedselproductie in de 21 ^e eeuw'
12. <i>Integraal ontwikkelingsperspectief IJsselmeer</i>	nog in voorbereiding; publicatie maart 1999
13. <i>Kenmerkend landelijk gebied als nationale identiteit</i>	inhoud 17 december 1998 vastgesteld; publicatie februari 1999
*) <i>Ongevraagd advies, geprogrammeerd d.d. 17-9-1998</i>	gepubliceerd op 12 november 1998, onder de titel 'Het toekomstperspectief voor LNV'

voorbereiding werkprogramma 1999

De voorbereiding van het werkprogramma 1997-1998 was in alle opzichten nieuw en verliep daarom nog niet vlekkeloos. Maar ook de voorbereiding van het werkprogramma voor 1999 bleek nog allesbehalve een routinezaak. Nadat afronding voor het zomerreces niet was gelukt voegde de wisseling van de wacht op het departement nog een extra complicatie toe.

Uiteindelijk kon het departement pas op 30 oktober zijn adviesvoorstellen aan de raad zenden. De raad verwerkte deze voorstellen vervolgens - met eigen aanvullingen en accenten - tot een concept-werkprogramma dat op 12 november aan de minister van de LNV werd gezonden. Op 7 december werd dit concept-werkprogramma in een overleg tussen de bewindslieden van LNV en een delegatie van de raad besproken en door de minister vastgesteld.

De voorgeschreven behandeling in de ministerraad en toezending aan de Tweede Kamer konden niet meer in het verslagjaar plaatsvinden, zodat het hieronder puntsgewijze weergegeven **programma voor 1999** nog een voorwaardelijk karakter heeft.

- | | |
|----------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| ADVIES-ONDERWERPEN
VOOR 1999 | <ol style="list-style-type: none">1. LNV tussen Europa en de regio2. Beleid én ruimte voor verschillende landbouw- en ontwikkelingsporen3. Grondbeleid4. p.m.: Kwaliteit van inpassing infrastructuur
(programmering afhankelijk van doorwerking advies Grote projecten) |
| STUDIE-ONDERWERPEN
VOOR 2000: | <ol style="list-style-type: none">5. Agrologistiek, ICT en Nederland als vestigingsplaats voor agro-
foodconcerns6. Ethische en bestuurlijke aspecten van biotechnologie. |

3.2 werkwijze

adviesaanvraag en startnotitie

Op basis van het vastgestelde werkprogramma stelt het departement van LNV zo spoedig mogelijk de definitieve, meer uitgewerkte adviesaanvragen op, op grond waarvan de raad zijn adviezen in voorbereiding neemt. Over deze aanvragen kan tevoren overleg tussen het departement en de raad plaatsvinden, hoewel op dat punt geen formele verplichtingen bestaan.

Na ontvangst van een adviesaanvraag - bij eventuele late ontvangst noodgedwongen al voor die tijd - formuleert en bespreekt de raad een zogenoemde 'startnotitie'. In dit document wordt het onderwerp globaal verkend, worden inhoudelijke accenten binnen de adviesvraag gelegd en worden de afspraken vastgelegd omtrent het concrete voorbereidingstraject.

het voorbereidingstraject

Ten behoeve van de voorbereiding worden voor elk advies enkele raadsleden aangewezen als voorbereidingsgroep en één van hen als de trekker van het project. Trekker en voorbereidingsgroep zijn de aanspreekpunten voor het secretariaat. Ook vanuit het secretariaat worden enkele medewerkers aangewezen voor de voorbereiding van het advies, waarvan één als projectsecretaris.

Hoe de verdere voorbereiding van het advies - vastgelegd in de startnotitie - er uit ziet verschilt per onderwerp. Altijd zal op de één of andere wijze aanvullende informatie van buiten worden betrokken, maar de vorm waarin dat gebeurt verschilt. Het kan zich beperken tot literatuurstudie en bilaterale gesprekken met deskundigen door het secretariaat, hetgeen altijd wel plaatsvindt, maar het kan ook (veel) verder gaan dan dat. Zo kan de voorbereidingsgroep worden uitgebreid en aangevuld met andere deskundigen van buiten de raad. Ook is het mogelijk dat - al of niet in combinatie met uitbreiding van de voorbereidingsgroep - deskundigen of organisaties door de voorbereidingsgroep worden geraadpleegd door middel van expert-meetings of een gesprekkenreeks. In hoofdstuk 2 is een korte beschrijving opgenomen welke werkvormen in het verslagjaar daadwerkelijk aan de orde waren. Het betrekken van andere raden bij de voorbereiding van adviezen is tenslotte ook een belangrijke optie. Dit kan op secretariaatsniveau plaatsvinden maar ook verder gaan dan dat.

vaststelling van de adviezen

Gedurende de voorbereiding van een advies stelt de voorbereidingsgroep regelmatig de voortgang in de plenaire raadsvergaderingen aan de orde. Door middel van deze 'tussenrapportages' wordt de raad in een vroeg stadium geconfronteerd met keuzen en vragen die in het kader van de voorbereiding opkomen en kan hij tijdig richting geven aan deze voorbereiding en daarmee het advies zelf. De voorbereidingsgroep sluit zijn werkzaamheden af met het opstellen en aan de raad voorleggen van een definitief conceptadvies. De raad stelt dat concept vervolgens - al dan niet met wijzigingen - als raadsadvies vast en hanteert daarbij algehele overeenstemming over de uit te brengen adviezen als uitgangspunt. Slechts in het uiterste geval zal hij gebruik maken van hoofdelijke stemmingen of het opnemen van minderheidsstandpunten, mogelijkheden die in de Kaderwet worden geboden. Mede met het oog op dit streven - en daarmee het belang van een volledig open en onbelaste discussie tussen de leden van de raad - hebben de vergaderingen een besloten karakter. Wel is de agenda van de vergaderingen openbaar: deze wordt ongeveer een week voor de vergadering op de website geplaatst.

openbaarmaking van de adviezen

Nadat een advies door de raad is behandeld en vastgesteld, wordt de tekst - conform de raadsbehandeling - door het secretariaat bijgesteld en redactioneel afgewerkt. Waar nodig dan wel in de raad overeengekomen, gebeurt dit in overleg met de voorzitter van de voorbereidingsgroep. De raad mandateert de voorzitter en de secretaris van de raad voor deze afhandeling.

Nadat een advies op deze wijze zijn definitieve vorm heeft gekregen en is gedrukt, wordt het officieel aangeboden aan de betreffende bewindspersoon of -personen. Dat kan schriftelijk gebeuren of in het openbaar tijdens een bijeenkomst die daarvoor al dan niet speciaal is belegd. In spoedeisende gevallen kan een advies in een voorlopige, nog ongedrukte vorm worden aangeboden, zoals dit jaar het geval was met het advies 'het toekomstperspectief van LNV'.

Direct na de officiële aanbieding wordt het advies openbaar gemaakt door middel van een bericht aan de media - in alle gevallen ook de Staatscourant - en verzending van het advies aan alle instanties en personen die rond het betreffende onderwerp een belangrijke rol spelen of zouden kunnen spelen. Uitgebrachte adviezen worden ook integraal in de website (www.rlg.nl) van de raad opgenomen en zijn daar beschikbaar voor alle geïnteresseerden. Gedrukte exemplaren worden bovendien op verzoek toegezonden.

4 afstemming en samenwerking

4.1 afstemming en samenwerking met andere adviescolleges

algemeen

De raad is alert op mogelijkheden voor samenwerking met andere adviesraden. Het bepalen van de aard en de vorm van deze samenwerking, vindt niet vooraf maar in de loop van het jaar en per onderwerp plaats, in direct overleg met de betrokken raden. De ervaring heeft geleerd dat de aanpak en nadere invulling die de eerstverantwoordelijke raad voor een adviesonderwerp kiest in hoge mate bepalend is voor de relevantie en de mogelijkheden van samenwerking.

Van een volledige samenwerking op gelijkwaardige basis is bij gevraagde adviezen alleen sprake als twee of meer bewindslieden gezamenlijk een advies vragen aan twee of meer adviesraden. Deze situatie lijkt zich voor 1999 niet voor te doen. Volledige samenwerking kan ook plaatsvinden wanneer twee of meer adviesraden in de loop van het jaar gezamenlijk het initiatief voor een ongevraagd advies nemen. Of dit zich zal voordoen is per definitie niet tevoren vast te stellen

structurele vormen van overleg en uitwisseling

Er is periodiek overleg tussen de voorzitters en secretarissen van de Raad voor Verkeer en Waterstaat, de VROMraad en de Raad voor het Landelijk Gebied. In het verslagjaar vond dit op 10 maart, 24 juni en 2 september plaats. Op laatstgenoemde datum namen ook de voorzitter en secretaris van de Waddenadviesraad (WAR) aan dit overleg deel. Met andere raden vindt overleg op incidentele basis plaats, gericht op specifieke onderwerpen van wederzijds belang.

Eens per jaar echter vindt een ontmoeting plaats van alle voorzitters en secretarissen van de adviescolleges, waarbij lopende zaken werden uitgewisseld en zaken van gemeenschappelijk belang besproken. Ook de planbureaus nemen hieraan deel. Deze jaarlijkse bijeenkomst vond dit jaar plaats op 8 april en de SER trad hierbij op als gastheer. Een afspraak die tijdens de eerste bijeenkomst van deze aard werd gemaakt - om onderling alle adviezen, werkprogramma's, uitnodigingen en andere publicaties uit te wisselen - wordt nog steeds in ere gehouden, zodat de raden ook in het verdere verloop van het jaar op hoofdlijnen geïnformeerd blijven over elkaars werkzaamheden.

concrete samenwerking

De Raad voor het Landelijk Gebied leverde op uitnodiging van de VROMraad een inhoudelijke bijdrage aan het advies van die raad over de uitvoering van het klimaatbeleid (Kyoto-overeenkomst). Ook ging de raad in op uitnodigingen van de Raad voor Verkeer en Waterstaat om deel te nemen aan bijeenkomsten ter voorbereiding van adviezen over het SVV III en over inpassing van infrastructuur.

Op uitnodiging van de raad leverde de Raad voor Verkeer en Waterstaat een bijdrage aan het RLG-advies 'Overvloed en schaarste'. Ook heeft hij deze raad én de VROMraad uitgenodigd om een bijdrage te leveren aan zijn advies over een Integraal Ontwikkelingsperspectief voor het IJsselmeer dat begin 1999 zal verschijnen.

Rond verschillende adviesonderwerpen werd informatie uitgewisseld met secretariaten en/of leden van andere raden, bijvoorbeeld rond de advisering over landelijke gebieden en identiteit.

4.2 contacten met het veld

contacten in het kader van de voorbereiding van concrete adviezen

Voor de werkgroepen die de raad voor een aantal adviezen instelde, werden niet alleen raadsleden ingeschakeld, maar ook uiteenlopende externe deskundigen afkomstig uit even zovele organisaties en achtergronden maar wel op persoonlijke titel: en dus net als bij de raadsleden als deskundige en niet als vertegenwoordiger. Zoals in hoofdstuk 2 geschetst waren

er verder deskundigenbijeenkomsten en interviews met (vertegenwoordigers van) organisaties: om deze als deskundigen te horen maar soms ook om inzicht te verkrijgen in bepaalde gevoelens en belangen. Een overzicht van de organisaties waarmee aldus in 1998 - direct of indirect - contact was is hieronder weergegeven.

aan werkgroepen, expertmeetings en interviews werd deelgenomen door/vanuit:
(exclusief de contacten met andere adviesraden in binnen - en buitenland)

Adviescommissie Kokkels	Ned. Inst. voor Toegepaste Geowetensch.-TNO
Adviescommissie Mosselen	Nederlandse Vissersbond
Adviespraktijk voor Ruimte&Milieu (Herngreen)	Nederlandse Zuivelorganisatie
AIDEnvironment	Nuffic
ANWB	Platform Biologische Landbouw en Voeding
Boschap	Producentenorganisatie Texel
BügelHajema stedenbouwkundig Bureau (Bolt)	Produktschap Vis
Burgers Dierenpark	Provincie Flevoland
Centraal Bureau Levensmiddelenhandel	Provincie Noord-Holland
Centraal PlanBureau	Provincie Zuid-Holland
Consumentenbond	Provinsje Fryslân
Coöp. Producentenorgan. Ned. Kokkelvisserij	Rabobank Nederland
Coöp. Producentenorgan. Ned. Mosselcultuur	RIKZ, RijksInstituut voor Kust en Zee
Dienst Landelijk Gebied	RIVM
Eurotoques koks-organisatie	RIZA
Gebroeders Das	Rijkspanologische Dienst
Gemeente Amsterdam	Rijkswaterstaat Zeel/Z-H/OostNed/IJsselmeer
Gemeente Brummen	Schuttevaer
Gemeente Heerhugowaard	Staatsbosbeheer
Gemeente Nieuwkoop	Staringcentrum-DLO
Gemeente Schiermonnikoog	Stichting In Natura/WLTO
Goois Natuurreservaat	Stichting Natuur en Milieu
Hogeschool van Holland	Stichting Recreatie, Kennis en InnovatieCentrum
Hogeschool van Utrecht	Stichting Waterrecreatie IJsselmeer/randmeren
Hoogheemraadschap Rijnland	Unie van Waterschappen
IBN-DLO	Universiteit van Amsterdam
IKC-Natuurbeheer	Katholieke Universiteit Brabant
IVN, instituut voor natuur- en milieueducatie	Technische Universiteit Delft (techn.best.kunde)
Kamer van Koophandel Flevoland	ErasmusUniversiteit
Kon. Ned. Academie van Wetenschappen	Rijksuniversiteit van Groningen
KNMI	Rijksuniversiteit Leiden (milieubiologie)
Kuiper Compagnons architecten (Bhalotra)	Katholieke Universiteit Nijmegen
Landbouwvertegenwoordiging Lissabon	Universiteit van Utrecht
LEI-DLO	Landbouw Universiteit Wageningen
Ministerie van LNV, Haagse directies	Vereniging tot Behoud van het IJsselmeer
Ministerie van LNV, regiodirecties	Vogelbescherming Nederland
Ministerie Verkeer en Waterstaat	Waddenvereniging
Mosselkantoor	Waterleidingbedrijf Noord-Holland PWN
NAJK, Nederlands Agrarisch JongerenKontakt	Wetterskip Fryslân
Natuurmonumenten	Zeeuwse Milieufederatie
Ned. Bond voor Garnalenkustvisserij	Zevibel

algemeen oriënterende contacten en deelname aan overlegverbanden

De raad ontvangt van zeer veel organisaties actuele en meer algemene informatie en houdt de actuele informatievoorziening verder op peil met een groot aantal abonnementen op vakbladen en huisorganen. Daarnaast vinden er echter ook directe contacten plaats met organisaties of vertegenwoordigers daarvan. Veel van die contacten staan in het kader van concrete

adviesvoorbereidingen (zie hierna) maar los daarvan werd in de loop van het verslagjaar - door het secretariaat en/of door (leden van) de raad - ook meer algemeen oriënterend overlegd of van gedachten gewisseld met delegaties van uiteenlopende organisaties. Behalve met onderdelen van het kerndepartement van LNV werd op deze manier oriënterend gesproken met: AB-DLO Beraad voor Recreatie en Toerisme, Dienst Landelijk Gebied, DLO-Staringcentrum, IKC-Natuurbeheer, Kritisch Landbouwberaad, NAJK, NatuurPlanbureau, NRLO, Platform Openluchtrecreatie (Ruimte voor Recreatie), RECRON, secretariaat Stimuleringskader Plattelandsontwikkeling, Staatsbosbeheer en TECENA.

Binnen de bescheiden mogelijkheden werd vanuit de raad c.q. het bureau van de raad deelgenomen aan enige structurele overlegverbanden, te weten: Begeleidingscommissie Atlas Ontwikkeling Landbouw, Begeleidingscommissie graadmeters ANK, Breed Overleg Recreatie, CCOR, CCOS, Nederlands Biodiversiteitsforum, POG, redactie Handboek R&T en WLO.

bijdragen aan discussiebijeenkomsten, symposia

De raad levert - desgevraagd en binnen zijn mogelijkheden - actieve bijdragen aan discussiebijeenkomsten en symposia aangaande onderwerpen waarover hij heeft geadviseerd. Hij ziet dit als een bijzondere en nuttige vorm van het onder de aandacht brengen van zijn adviezen of als een follow-up daarvan. In de loop van het verslagjaar betrof dit - geordend per advies - onder meer spreekbeurten en vergelijkbare bijdragen bij de navolgende bijeenkomsten:

TIEN VOOR DE TOEKOMST: conferentie Erasmusuniversiteit over gevolgen liberalisering landbouw voor Nederland (januari 1998) en vervolgconferentie 'agrarische hervorming in balans' (december 1998); STAD EN LAND IN GROEN VERBAND: NIROV-studiedag over Europees Ruimtelijke OrdeningsPerspectief (april 1998) en EU-conferentie te Salamanca (oktober 1998); VAN WAARDEN, OPPORTUNISME EN VERGETELHEID: presentatie bestuursovereenkomst provincie Gelderland en Natuurmonumenten (juni 1998); GROTE PROJECTEN: ronde tafelbijeenkomst Raad voor Verkeer en Waterstaat (maart 1998) en NIROV-conferentie over inpassing infrastructuur (november 1998); OVERVLOED EN SCHAARSTE, WATER ALS GELD: themabijeenkomst Periodiek Overleg Water (augustus 1998), studiedag 'Waterbeheer in de toekomst' van de studiekring landinrichting en waterbeheer (september 1998), LNV-symposium 'Water als drager voor natuur en landbouw' (oktober 1998), studiedag provincie Noord-Holland 'de toekomst boven water' (november 1998) en themabijeenkomst 'Landbouw en water' van Provinciaal Overleg Landbouwontwikkelingen Noord Holland (december 1998); VASTE WAARDEN NIEUWE OPTIES: presentatie en discussie in Recreatieoverleg (oktober 1998); NATUURBELEID DAT VERDER GAAT: ERM-evaluatie natuurbeleid; ALGEMEEN: voorbereidingsbijeenkomst 3^e SVV, het 'Natuurdebat' in Noord-Holland, SR/KIC-evaluatie 'Kiezen voor Recreatie', kerntakendiscussie IKC-N en discussiebijeenkomsten van Kritisch Landbouwberaad en Nederlands Agrarisch Jongeren Kontakt.

4.3 internationale uitwisseling en samenwerking

internationaal samenwerkingsverband van adviesraden

De Raad voor het Landelijk Gebied neemt deel aan een internationaal uitwisselings- en samenwerkingsverband van natuur- en milieu-adviesraden uit (a.s.) lidstaten van de Europese Unie. Eens per jaar vindt een meerdaagse bijeenkomst plaats van delegaties van participerende raden, waarbij ervaringen worden uitgewisseld en een thema van gemeenschappelijk belang uitgediept en gedurende het jaar zijn er incidenteel bijeenkomsten van geïnteresseerde raden rond een actueel thema. Voor het overige vindt uitwisseling van informatie plaats via de gemeenschappelijke 'focal point-information service'. Een daartoe aangewezen raad - elke twee jaar een andere - stelt menskracht en voorzieningen beschikbaar voor gevraagde en ongevraagde informatie-uitwisseling en voor het voorbereiden van gemeenschappelijke activiteiten. De informatie-uitwisseling vindt onder meer plaats via een eigen web-site. Dit focal-point is opgericht en wordt in stand gehouden door de deelnemende raden, waaronder ook de Raad voor het Landelijk Gebied. Een 'steering committee', bestaande uit 3 personen/vertegenwoordigers van de deelnemende raden, ziet toe op het functioneren. De

secretaris van de Raad voor het Landelijk Gebied nam hier gedurende 1997 aan deel en droeg in januari 1998 deze verantwoordelijkheid over aan een lid van de VROMraad, die ook aan dit samenwerkingsverband deelneemt. Mogelijk zal de RMNO, de derde vanuit Nederland deelnemende raad, in 1999 deze rol vervullen.

De jaarlijkse bijeenkomst vond van 17 tot 20 september plaats in Tuusula, Finland. Het thema was *'policy-implementation'* en er werd een viertal workshops rond dat thema gehouden. Bij drie daarvan had de raad een belangrijke inbreng. Met de Countryside Council for Wales (CCW) werd een 'joint statement on Agenda 2000 and the rural areas' ingebracht in de landbouw-workshop en ook werd de toerisme-workshop gezamenlijk opgezet, geleid en verslagen. In de transport/infrastructuur-workshop werd een discussiestuk ingebracht. Op 8 december leverde de raad nog een bijdrage aan een vervolgbijeenkomst in Kopenhagen over het Europees landbouwbeleid.

In het verslagjaar werden ook de 'proceedings' afgerond van de radenbijeenkomst van 1997 in Vinkeveen, waar de raad één van de gastheren en organisatoren was. Ook een gezamenlijk 'statement on self regulation' naar aanleiding van deze bijeenkomst werd afgerond en verspreid.

overige contacten met het buitenland

De raad zoekt nadrukkelijk contact met onder meer de landbouw-vertegenwoordigingen van Nederland in het buitenland, met de Nederlandse vertegenwoordigers in het Europees Parlement en met andere relevante organisaties en overheden waaronder ook de diverse EU-organen. Op deze manier verzamelt de raad informatie voor het opstellen van zijn adviezen, maar tegelijk werkt hij zo aan een verbreding van de verspreiding en het gebruik van zijn adviezen. Speciaal voor dat doel verschijnt van elk advies een verkorte Engelstalige versie.

Voorts moeten de volgende specifieke activiteiten worden genoemd:

- Zoals eerder al werd vermeld, bracht een delegatie van de raad in juni 1998 een bezoek aan Wales, waarbij vanzelfsprekend - naast het officiële programma - ook veel persoonlijke relaties werden gelegd en informatie werd uitgewisseld.
- Op 15 oktober 1998 sprak mevrouw Van Diepen als lid van de raad - op uitnodiging van DG XVI (Regionaal beleid) van de Europese Commissie - op een congres in Salamanca over het Europees Ruimtelijke Ordenings Perspectief.
- Vanuit het secretariaat werd deelgenomen aan een bijeenkomst over 'Agri-environment schemes in Europe', georganiseerd in en mede door Baden-Württemberg en werd een bijdrage geleverd aan een conferentie over waterrecreatie in Brandenburg. Voorts werd gesproken met Bruce O'Maegher, adviseur van de Australische premier, tijdens zijn bezoek aan Nederland en met J. Primdahl, een Deense overheidsadviseur.
- In december werd op verzoek van DG XI (Milieu) een bijdrage geleverd - gebaseerd op eerder door de raad uitgebrachte adviezen - aan de 'Global Assessment of the Fifth Action Programme', de evaluatie van het 5^e milieu-actieprogramma van de EC.
- Tenslotte werd in december op verzoek van de European Environmental Agency ook het hoofdstuk 'Rural Europe' van de jaarlijkse Europese milieuverkenning van commentaar voorzien.

5 uitgebrachte adviezen en adviezen in voorbereiding

In mei 1997 publiceerde de raad zijn **'introductie en werkprogramma 1997-1998'** (RLG 97/1). Het werkprogramma voor 1997 en 1998 dat daarin wordt beschreven vormde de basis voor de werkzaamheden van de raad gedurende het verslagjaar 1998. Dit werkprogramma werd vrijwel afgerond door vaststelling en publicatie van de daarin gevraagde adviezen.

5.1 in 1998 uitgebrachte adviezen van het werkprogramma 1997-1998

Van het werkprogramma 1997-1998 werden in 1997 reeds drie adviezen afgerond en gepubliceerd. Deze adviezen en de bij de voorbereiding gevolgde werkwijze werden in het jaarverslag 1997 reeds uitvoerig vermeld. Zij worden hier - in verband met het totaaloverzicht - alleen kort gememoreerd:

'Tien voor de toekomst', *advies t.b.v. de beleidsagenda voor het landelijk gebied in de 21e eeuw*. In dit advies kijkt de raad vooruit naar het beleid voor het landelijk gebied in de 21e eeuw: geen scenario-studie maar een beschrijving die een mengsel is van wens en verwachting. Op grond daarvan formuleert de raad de 'agendapunten' voor het beleid in de volgende eeuw.

Uitgebracht op 25 augustus 1997. Publicatie RLG 97/2; verkorte Engelse uitgave RLG 97/2a.

'Stad en land in groen verband', *advies over de ordening van stad en land*. In dit advies gaat de raad in op de verhouding stad-land in de ruimtelijke ordening. Daarbij wordt enerzijds meer in het algemeen ingegaan op kwaliteit en identiteit en anderzijds op de vier stad-landconcepten, zoals in discussie gebracht ter voorbereiding van de Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening.

Uitgebracht op 25 augustus 1997. Publicatie RLG 97/3; verkorte Engelse uitgave RLG 97/3a.

'Nieuw land ontwikkelen: zinnig of onbezonnen?', *advies over de zinnigheid van nieuw land-oplossingen voor mainports, woningbouw, landbouw, natuur of recreatie*. In dit advies spreekt de raad zich uit over de vraag - tegen de achtergrond van de discussie over mainport-uitbreidingen en woningbouwlocaties in zee e.d. - wanneer het gerechtvaardigd is om tot een ingrijpende maatregel als het ontwikkelen van nieuw land over te gaan.

Uitgebracht op 23 oktober 1997. Publicatie RLG 97/4; verkorte Engelse uitgave RLG 97/4a.

In de rest van deze paragraaf wordt een korte beschrijving gegeven van de in 1998 uitgebrachte adviezen, inclusief de wijze waarop zij werden voorbereid en hoe en wanneer zij werden uitgebracht. De volgorde is die waarin de adviezen feitelijk werden uitgebracht: deze wijkt af van de volgorde waarin zij in het werkprogramma staan vermeld. Bovendien is ook het advies 'Het toekomstperspectief voor LNV' opgenomen, een onderwerp dat de raad in september 1998 ongevraagd - maar wel formeel aangekondigd - aan het werkprogramma toevoegde.

'Leven en laten leven', *advies over kustvisserij en natuur in kustgebieden*

Het advies gaat in op de principiële vraag of en in welke mate (of onder welke condities) natuur en visserij in de kustzone kunnen samengaan: wat dit betekent voor de lange termijn én voor het beleid op de kortere termijn in casu de evaluatie van de Structuurnota Zee- en Kustvisserij en het al dan niet voortzetten van het daarin uitgezette beleid.

Ten behoeve van de voorbereiding van dit advies werd een kleine voorbereidingsgroep ingesteld, bestaande uit de raadsleden Van Noord en Wolff (voorzitter), aangevuld met prof.dr.ir. J.W. Koolhaas. Na eerste gesprekken en inventarisaties in dit kleine verband, heeft de voorbereidingsgroep vervolgens een reeks gesprekken gevoerd met vertegenwoordigers van een groot aantal organisaties uit de visserijsector en de natuurbescherming. Daarna heeft de voorbereidingsgroep conclusies getrokken en - na een tussentijdse toetsing daarvan in de raad - tot een conceptadvies verwerkt. Dit conceptadvies werd in de raadsvergadering van 19 maart besproken en vastgesteld.

Het advies werd op 27 maart 1998 schriftelijk uitgebracht aan de minister van LNV en de vaste commissie voor LNV van de Tweede Kamer der Staten Generaal.

Publicatie RLG 98/3; verkorte Engelse uitgave RLG 98/3a.

‘Grote projecten: als het moet dan ook goed’, advies over grootschalige ingrepen en de kwaliteit van het landelijk gebied

In dit advies spreekt de raad zich uit over de wijze waarop grote projecten moeten worden uitgevoerd en ingepast, met name in het landelijk gebied. Daarbij wordt ingegaan op het moment dat de aandacht voor het landelijke gebied - en de omgevingskwaliteit in het algemeen - in de besluitvorming een rol moet spelen, de manier waarop dat zou kunnen, de financiële consequenties en de verantwoordelijkheid van rijk, andere overheden en overige partijen voor de diverse stadia van besluitvorming en realisering.

Ten behoeve van de voorbereiding van dit advies stelde de raad reeds in 1997 een werkgroep ad hoc in, die zijn werkzaamheden in het begin van 1998 afrondde. In deze afrondende fase waren de raadsleden Beckers (werkgroepvoorzitter) en Borger betrokken en daarnaast de werkgroepleden drs. A. van de Klundert, prof.dr. D.B. Needham en J.B. Saris. Ook werden in deze fase nog bilaterale gesprekken gevoerd met medewerkers van uiteenlopende diensten en instellingen. Het conceptadvies werd in de achtereenvolgende raadsvergaderingen van februari en maart besproken en in de vergadering van 19 maart vastgesteld.

Het advies werd op 24 april 1998 schriftelijk uitgebracht aan de minister van LNV.

Publicatie RLG 98/4; verkorte Engelse uitgave RLG 98/4a.

‘Van waarden, opportunisme en vergetelheid’, advies over het bestuur van het landelijk gebied

In dit advies spreekt de raad zich uit over de bestuurlijke inzet voor het landelijk gebied, de belangrijkste problemen en uitgangspunten daarbij en over de rolverdeling bij een adequate bestuurlijke zorg voor het landelijk gebied.

Ten behoeve van de voorbereiding van het advies werd geen werkgroep ingesteld of een andere bijzondere vorm van voorbereiding toegepast. De volledige raad heeft in een aantal van zijn vergaderingen over dit onderwerp gediscussieerd en zo het advies gaandeweg vorm gegeven. In de raadsvergadering van 18 februari kon een conceptadvies besproken en vastgesteld worden. Daarna is in overleg met de daarvoor aangewezen raadsleden nog geruime tijd besteed aan de definitieve vorm en redactie van het advies.

Het advies werd op 28 mei 1998 schriftelijk uitgebracht aan de minister van LNV.

Publicatie RLG 98/2; verkorte Engelse uitgave RLG 98/2a.

‘Overvloed en schaarste: water als geld’, advies over de gevolgen van klimaatverandering, zeespiegelrijzing en bodemdaling

In het advies wordt beschreven wat de aanmerkelijke klimaatveranderingen (in temperatuur, neerslag en neerslagpatronen) zijn en met welke veranderingen van zeespiegel en met welke bodemdaling rekening moet worden gehouden op een termijn van 50 tot 100 jaar. Geschetst wordt wat daarvan globaal de effecten (zouden) zijn op met name de watersystemen in de verschillende delen van ons land. Daarna wordt aangegeven welke consequenties de mogelijke veranderingen hebben op landbouw, natuur, recreatie en de ruimtelijke inrichting van ons land. Er wordt een beeld geschetst van veranderingen van functie en inrichting die wenselijk of zelfs onvermijdelijk zijn. Tenslotte komt aan de orde hoe het beleid - het waterbeleid maar vooral ook het totale beleid aangaande inrichting en gebruik van de ruimte en van het landelijk gebied in het bijzonder - moet omgaan met de voorspelde ontwikkelingen.

Ten behoeve van de voorbereiding van dit advies stelde de raad reeds in 1997 een werkgroep in, die zijn werkzaamheden in 1998 voortzette en afrondde. Vanuit de raad namen de leden mw. De Boois (werkgroepvoorzitter), Nijhoff, Wolff (agendalid) en Van Wijmen aan deze werkgroep deel. De werkgroep bestond voorts uit drs. J. van der Does, ir. H.W. Kamphuis, prof.dr. D.E.A. Koster, ir. G.A. Oosterbaan, ir. J.G. de Ronde en prof.dr. A.J.M. Smits. Na eerdere tussentijdse besprekingen in de raad werd in de raadsvergadering van 19 maart een conceptadvies besproken en vastgesteld. Daarna werd aanvullende informatie verzameld, de tekst bijgesteld en aangevuld en aandacht besteed aan de eindredactie. Conform een eerder gemaakte afspraak leverde de Raad voor Verkeer en Waterstaat in dit stadium een aanvullend briefadvies, dat door tekstverwijzingen werd verwerkt en integraal als bijlage werd opgenomen.

Het advies werd op 24 juni 1998 gepresenteerd en aangeboden aan de waarnemend voorzitters van de Vaste kamercommissies voor Verkeer en Waterstaat en voor Landbouw, Natuurbeheer

en Visserij, de heren Biesheuvel en Van der Vlies. Tegelijkertijd werd het advies schriftelijk uitgebracht aan de (demissionaire) minister van LNV en zijn ambtsgenoten van Verkeer en Waterstaat en VROM. De presentatie vond plaats in Nieuwspoor in het bijzijn van een groot aantal betrokkenen van organisaties en overheden. Na een toelichting van werkgroepvoorzitter mevrouw De Boois, de aanbieding door raadsvoorzitter Vonhoff en een korte reactie van de commissie-voorzitters, werden vragen beantwoord.

Publicatie RLG 98/5; verkorte Engelse uitgave RLG 98/5a.

'Vaste waarden, nieuwe opties', advies over natuur, recreatie en de publieke zaak

In dit advies staat centraal wat de rol en verantwoordelijkheid is van overheid, burger, organisaties en bedrijven voor natuur en recreatie en dan met náme de vraag of er - op grond van de huidige maatschappelijke ontwikkelingen - van veranderingen sprake is dan wel zou moeten zijn. De raad heeft dit advies aangegrepen om een aantal principiële stellingnames met betrekking tot natuur en recreatie en de overheidszorg daarvoor te verwoorden, alvorens de op de adviesvragen in te gaan.

Ten behoeve van de voorbereiding van dit advies was een kleine voorbereidingsgroep actief, bestaande uit de leden Beckers, mw. Van Montfrans-Hartman en Van Wijmen (voorzitter). Halverwege de voorbereiding werd gesproken met een bredere 'klankbordgroep', teneinde opvattingen te toetsen en te nuanceren of aan te vullen. Daarbij waren behalve de genoemde raadsleden ook ir. A.W.J. Bosman, A.J.J.M. van Hooff, drs. G.J. Jutten, ing. H. Korten, T. Kramer en E. Vermeer betrokken. Na eerdere tussentijdse rapportages werd het conceptadvies in de achtereenvolgende raadsvergaderingen van 27 mei en 1 juli besproken en werd het op 1 juli vastgesteld.

Het advies werd op 14 september 1998 schriftelijk uitgebracht aan de nieuwe, kort daarvoor aangetreden minister en staatssecretaris van LNV.

Publicatie RLG 98/6; verkorte Engelse uitgave RLG 98/6a.

'Zorg en vertrouwen, de basis voor voedselproductie in de 21^e eeuw'

In dit advies staat de vraag centraal wat de drijvende en sturende krachten (zullen) zijn voor de voedselproductie in de 21^e eeuw, en wat de consequenties daarvan zijn voor de rol en het optreden van de overheid alsook voor onderzoek en agribusiness en niet in de laatste plaats de feitelijke primaire voedselproductie in Nederland zelf.

Ten behoeve van de voorbereiding werd - in 1997 reeds - een kleine voorbereidingsgroep ingesteld, bestaande uit de raadsleden Koolen, Van Noord en Van der Ploeg (voorzitter), aangevuld met mw. K. Eisses-Timmerman. In dit kleine verband werd een inventarisatie van de huidige stand van zaken uitgevoerd en werden de vragen die daarbij gesteld moeten worden geformuleerd. Vanaf begin 1998 heeft de voorbereidingsgroep n.a.v. deze vragen een reeks gesprekken gevoerd met personen en vertegenwoordigers uit de landbouwsector, onderwijs, consumentenorganisaties, milieubeweging en de financiële wereld: W.G. Albrecht, mw. R. Beckers, mw. A.C. van den Boogaard, mw. drs. E.A.H. Borgsteyn, F. Dijsselbloem, mw. Van Lith, mw. Van Manschot, prof.dr.ir. G. Meester, drs.ing. A.J.A Oosterhof, prof.dr.ir. R. Rabbinge, ir. A.R. Sjaauw Koen Fa, dr.ir. H.J.J. Stolwijk en dr.ir. J.M. Vrij.

Het advies werd op 13 oktober 1998, voorafgaande aan een kennismakingsoverleg van raad en bewindslieden, toegelicht en aangeboden aan de minister en de staatssecretaris van LNV.

Publicatie RLG 98/7; verkorte Engelse uitgave RLG 98/7a.

'Natuurbeleid dat verder gaat', advies over de voortgang en vernieuwing van het natuurbeleid

In dit advies staat de vraag centraal of en in welke mate het natuurbeleid voldoet: of de doelen van het Natuurbeleidsplan worden gerealiseerd en of aan de verwachtingen van de samenleving wordt tegemoet gekomen. Behalve aan de beleidsdoelen wordt ook aandacht besteed aan de realisering daarvan op lokaal niveau en de aanpassingen in criteria en instrumenten die daarvoor wellicht gewenst zijn.

Ten behoeve van de voorbereiding van dit advies stelde de raad reeds in 1997 een werkgroep ad hoc in die echter het merendeel van zijn werkzaamheden in 1998 uitvoerde en afrondde. Vanuit de raad namen de leden mw. Blok (werkgroepvoorzitter), mw. Ter Kuile-van der Hoeven, Van Wijmen en Nijhoff aan deze werkgroep deel. Zij werden aangevuld met drs. W. ter Keurs,

drs. W. Lammers (na de startfase door ziekte verhinderd), ing. A. Perik, ir. P. Terwan, drs. E.J. Weeda en drs. J.G.A. van Zoest. Voor de zomer kon in de raad een 'hoofdlijn voor advisering' worden besproken, waarna in de zomermaanden werkt gewerkt aan het opstellen en bediscussiëren van een conceptadvies. Dat werd op 17 september in de raad besproken en vastgesteld.

Het advies werd op 23 november tijdens een speciaal belegde bijeenkomst in de 'werkschuur' van Staatsbosbeheer in het Haagse Bos aangeboden aan de staatssecretaris van LNV.

Publicatie RLG 98/8; verkorte Engelse uitgave RLG 98/8a.

'Het toekomstperspectief voor LNV', advies naar aanleiding van de LNV-beleidsagenda

In dit ongevraagde advies bezieet de raad óf en op welke maatschappelijke en bestuurlijke vóórwaarden een departement van LNV ook in de toekomst bestaansrecht en dus toekomstperspectief heeft, en welke inhoudelijke keuzen en positiebepaling daarvoor nú nodig zijn.

Ten behoeve van de voorbereiding van het advies werd in twee opeenvolgende vergaderingen in de plenaire raad over dit onderwerp gesproken. In de eerste vergadering ging het daarbij om de aard van en uitgangspunten voor het uit te brengen advies. Daarna werd op grond van intensief bilateraal overleg met de leden van de raad een conceptadvies opgesteld. Mede door de wijze van voorbereiding kon dat concept in de raadsvergadering van 29 oktober worden besproken en vastgesteld.

Het advies werd op 12 november 1998 schriftelijk uitgebracht aan de minister van LNV. Bij wijze van uitzondering werd het advies kort daarna - op 7 december - besproken met de bewindslieden van LNV en niet actief door de raad verspreid. Het advies werd alleen op verzoek toegezonden en was daarnaast voor geïnteresseerden beschikbaar op de website.

Publicatie RLG 98/9; geen verkorte Engelse uitgave.

5.2 adviezen in voorbereiding

integraal ontwikkelingsperspectief IJsselmeergebied

Met de voorbereiding van dit advies is in december 1997 begonnen. Ten behoeve van de voorbereiding werd toen een werkgroep samengesteld, die echter pas in 1998 voor het eerst bijeenkwam. Vanuit de raad nemen aan de werkgroep de leden mw. Van Montfrans-Hartman, Nijhoff (voorzitter) en Wolff deel, aangevuld met deskundigen op het gebied van waterbeheer, recreatie, natuur, visserij, transport, cultuur/monumenten en bestuur: dr. Th.L. Claassen, G.H.P. Dirx, H. van Groenestein, ir. R.D.W. Hijdra, ir. C.W. Iedema, drs. A.J. Leerling, mw. mr. H.A.J. Meelissen, ir. E. Roosma, R. Steensma, S. Veninga en mw. G. de Vries-Hommes.

In de loop van 1998 was de voortgang zodanig dat de raad drie maal een inhoudelijke bespreking aan het onderwerp kon wijden en wel over: de bepaling van de hoofdfunctie van het gebied en de globale consequenties daarvan, het peilbeheer en de bestuurlijke aspecten. Het opstellen en bespreken van een volledig conceptadvies kon niet meer in 1998 plaatsvinden.

kenmerkend landelijk gebied als nationale identiteit

Met de voorbereiding van dit advies is eind 1997 begonnen door een kleine voorbereidingsgroep van raadsleden, te weten de leden Borger (voorzitter), mw. Van Montfrans-Hartman, Nijhoff en mw. De Vrey-Vringer. De eigenlijke voorbereiding vond echter hoofdzakelijk in 1998 plaats. In het kader van die voorbereiding vonden ook een tweetal deskundigen-bijeenkomsten plaats, in respectievelijk juni en juli 1998. Bij de eerste bijeenkomst waren - naast de genoemde raadsleden - drs. H. van der Horst, drs. G.F.W. Herngreen, mw. ir. Y.P.J. Horsten en ir. R.M.W.J. Nas betrokken. De tweede bijeenkomst vond plaats met dr. G. Bennett, prof.dr. D. Bolt, A.K. Bhalotra, ir. F.C. Prillewitz, prof.dr. D.B. Needham, prof.dr. A. Klamer, dr. B. de Pater, en mw. prof.dr.ir. S.I. Sariyildiz.

Na een inhoudelijke discussie over een eerste conceptadvies in de novembervergadering van de raad, werd in de raadsvergadering van 17 december een definitief concept besproken en vastgesteld. De eindredactie, het drukken en het uitbrengen van het advies konden niet meer in het verslagjaar plaatsvinden.

5.4 overzicht van alle adviezen en beleidsreacties

TITEL/DATUM ADVIES	GLOBALE INHOUD	BELEIDSREACTIE
Tien voor de toekomst , advies t.b.v. de beleidsagenda voor het landelijk gebied in de 21 ^e eeuw (25-8-1997)	De raad geeft 10 'agendapunten' voor het beleid voor de 21 ^e eeuw, w.o. functieverbreiding van het landelijk gebied, meersporenontwikkeling landbouw, aflossen milieuhypotheek, verbinding internationale met regionale oriëntatie en ruimte voor ontwikkeling 'van binnenuit'.	(19-3-1998) De minister ziet in de agenda aanleiding voor fundamentele discussie, verbindt advies stad-land daaraan, vertaalt dit in de belangrijkste beleidsdilemmas en kondigt uitwerkingen aan.
Stad en land in groen verband , advies over de ordening van stad en land (25-8-1997)	De raad pleit voor sturende rol van kwaliteit van het landelijk gebied bij planning en realisatie verstedelijking. Als ruimtelijk concept adviseert hij 'stedenland-plus'. Daarbij pleit hij o.m. voor bijstelling financieringssysteem gemeenten, om b.v. ook zorg voor natuur en openheid te 'belonen'.	(19-3-1998) De minister wacht met definitief oordeel maar vraagt zich af of de 'plus' op lange termijn voldoende ruimte biedt; de aanbeveling m.b.t. gemeentefonds is bij BiZa ingebracht.
Nieuw land ontwikkelen: zinnig of onbezonnen? , advies over de zinnigheid van nieuw land-oplossingen voor mainports, woningbouw, landbouw, natuur of recreatie (23-10-1997)	De raad noemt nieuw land de 'laatste optie' en pleit voor bredere en zorgvuldiger beoordeling overige opties. Hij meent dat daar nog niet-onderzochte mogelijkheden zijn en ontraadt een 'vlucht naar voren' (in zee/water). Meer algemeen bepleit hij koppeling investeringen in economische structuur en leefomgeving.	(16-7-1998) De regering onderschrijft de bepleite breedte en zorgvuldigheid van de afwegingen, maar wijst 'geen spijt'-benadering en tijdpad af. Investeringskoppeling tussen economie en leefomgeving wordt overgenomen.
Leven en laten leven , advies over kustvisserij en natuur in kustgebieden (27-3-1998)	De raad stelt dat natuur, natuurlijke fluctuaties en maatschappelijke opvattingen bepalend zijn voor kustvisserij. Daarom terughoudendheid m.b.t. nieuwe visserijvormen. Hij adviseert aanscherping voorwaarden voor kokkelvisserij gedurende voortzetting evaluatieonderzoek tot 2003, en 'beëindiging tenzij' na afloop.	(15-7-1998) De minister deelt uitgangspunten raad inclusief terughoudendheid m.b.t. nieuwe visserijvormen. Risico's kokkelvisserij in onderzoeksperiode acht hij ondervangen. Hij besluit in 2003 wel over inpasbaarheid kokkelvisserij, maar met iets ruimer criterium.
Grote projecten: als het moet, dan ook goed , advies over grootschalige ingrepen en de kwaliteit van het landelijk gebied (24-4-1998)	De raad stelt als 'goed' (a) vanaf begin aandacht en geld voor kwaliteit en inpassing en (b) regie op het juiste bestuursniveau: projectbesluit en budget bij rijk, uitvoering en inpassing bij provincie(s). De raad stelt integrale kwaliteitsystematiek voor (ook t.b.v. inpassingsbudget) en een gebiedsbenadering bij inpassing.	<i>Concept-beleidsreactie is gereed maar nog niet vastgesteld en aan de Tweede Kamer gezonden.</i>
Van waarden, opportunisme en vergetelheid , advies over het bestuur van het landelijk gebied (28-5-1998)	De raad pleit voor nieuwe verbindende visie op landelijk gebied, voor duidelijke stellingname, voor mobiliseren/motiveren lokale krachten, en voor continuïteit en consistentie in bestuurlijke aandacht, ook met oog op de toekomst.	<i>Beleidsreactie wordt gecombineerd met die over het advies 'Grote projecten'.</i>
Overvloed en schaarste: water als geld , advies over de gevolgen van klimaatverandering, zeespiegelrijzing en bodemdaling (24-6-1998)	De raad bepleit serieus nemen van klimaatverandering en (nu al) in te spelen op verwachte veranderingen in watersituatie: overlast winter/voorjaar, tekorten zomer, peilen kwaliteitsproblemen, effecten op landbouw/natuur. De raad bepleit actief	<i>Concept-beleidsreactie is gereed maar nog niet vastgesteld en aan de Tweede Kamer gezonden.</i>

	ingrijpen als verwachte ontwikkeling voldoende zeker is en tegelijk bestaande probleemsituaties worden opgelost (rivierbeheer, verdroging); in overige gevallen alle opties open te houden voor later ingrijpen.	
Vaste waarden, nieuwe opties , advies over natuur, recreatie en de publieke zaak (14-9-1998)	De raad pleit tegen private financiering en de-collectivisering als doel op zich. De aard van natuur en recreatie en hun betekenis voor de samenleving - de vaste waarden - vergen een structurele overheidszorg. Het waardebesef in de samenleving en modernisering van de rol-verdeling vergen aandacht, evenals het instrumentarium(> voorstellen). Burgers en bedrijven wél aanspreken op gedrag en op extra middelen voor nieuwe wensen: de nieuwe opties.	
Zorg en vertrouwen , de basis voor voedselproductie in de 21 ^e eeuw (13-10-1998)	De raad bepleit de consument centraal te stellen: zijn vertrouwen in het voedsel en de productiewijze (de zórg) wordt bepalend voor de ontwikkeling. Vertrouwen vergt maatschappijgerichtheid van de productie en normen, controle en controleerbaarheid. Daar zijn maatregelen voor nodig én mogelijk. De raad geeft die aan w.o.: instellen en garanderen van kwaliteitsstandaarden, voorwaarden bij liberalise-ring, gericht ruimtelijk beleid en voorlichting.	
Het toekomstperspectief voor LNV , advies n.a.v. de beleidsagenda. (12-11-1998) (ONGEVRAAGD ADVIES)	De raad constateert dat het voortbestaan van LNV in discussie is, maar dat een 'vernieuwd LNV' perspectief heeft. Dit moet zich richten op wat maatschappelijk relevant is en blijvende bestuurlijke zorg vergt: (1) landbouw met een nieuwe grondgebondenheid, licence to produce; (2) natuur, geïntegreerd en uitgebouwd tot natuur'plus'; (3) leefbaarheid, uitgebouwd tot nieuwe en geaccepteerde kerntaak, de schakel tussen nationaal en regionaal niveau.	<i>Na een bespreking met de bewindslieden van LNV is overeengekomen dat er geen separate beleidsreactie wordt opgesteld. Als de 'beleidsagenda' in feb/mrt 1999 naar de Tweede Kamer wordt gezonden, wordt daarbij het advies meegezonden. De beleidsreactie op het advies vindt men dan in de beleidsagenda verwerkt.</i>
Natuurbeleid dat verder gaat..... , advies over de voortgang en vernieuwing van het natuurbeleid (23-11-1998)	De raad bepleit voortzetting bestaande beleid en ambities maar tévens een verbreding naar beleving en gebruik. Hij pleit voor flexibiliteit van doelen op lokaal niveau om de lokale betrokkenheid en de realisering van het natuurbeleid te verbeteren. De raad geeft daar concrete aanzetten voor: criteria voor beleving/gebruik, uitruilbaarheid van doelen, lokaal fonds voor betrokkenheid e.a.	
Kenmerkend landelijk gebied als nationale identiteit	Advies vastgesteld op 17 december 1998; aanbieding en publicatie in jan/febr 1999.	
Integraal ontwikkelingsperspectief IJsselmeergebied	Advies nog niet gereed; bespreking en vaststelling conceptadvies in februari 1999; aanbieding en publicatie in maart/april 1999.	

6 samenstelling raad en secretariaat per 31-12-1998

richtlijnen voor de samenstelling van de raad

De Raad voor het Landelijk Gebied bestaat uit het maximale aantal leden dat de Kaderwet Adviescolleges toestaat: 14 leden en een voorzitter. De leden van de raad zijn - conform de richtlijnen van de wet - onafhankelijk en benoemd op basis van hun deskundigheid op het werkterrein waarvoor de raad is ingesteld, alsmede hun maatschappelijke kennis en ervaring. Bij de samenstelling van de raad en de benoeming van de leden is de richtlijn van de Kaderwet als volgt nader geïnterpreteerd.

Eenzijds wordt een groot belang toegekend aan **inhoudelijke deskundigheid** met betrekking tot landbouw, natuurbeheer, openluchtrecreatie, water, milieu en sociaal-economische dan wel bestuurlijk-juridische vraagstukken en daarom als criterium voor selectie en spreiding van de leden gebruikt. Anderzijds wordt naast deze vakdeskundigheid ook **maatschappelijke ervaring en achtergrond** van belang geacht. Op grond daarvan wordt ook een spreiding van de leden over terreinen (1) onderzoek en wetenschap, (2) openbaar bestuur en (3) maatschappelijke organisaties nagestreefd.

samenstelling van de raad

De raad is in vergelijking tot de oorspronkelijke samenstelling op 1 januari 1997 op één punt gewijzigd. Mr. P.C.E. van Wijmen heeft de raad verlaten in verband met het aanvaarden van zijn lidmaatschap van de Tweede Kamer. De vacature die aldus ontstond is ingevuld door de benoeming van de heer B.J. Krouwel tot lid van de raad.

De samenstelling van de raad per 31 december 1998 is daarmee als volgt:

- **Prof. H.J.L. Vonhoff (voorzitter)**, voorheen Commissaris der Koningin en thans onder meer voorzitter van de Hoge Veluwe en bijzonder hoogleraar aan de Erasmusuniversiteit;
- **Prof.dr. Th.A.M. Beckers**, hoogleraar Vrijtijds wetenschappen Kath. Universiteit Brabant
- **Mw. drs. H.L. Blok**, oud-gedeputeerde in Zuid-Holland, thans burgemeester van Brummen
- **Mw. dr. H.M. de Boois**, oud-lid Tweede Kamer en voorzitter Zuiveringschap Amstel en Gooiland, thans onder meer voorzitter van Vogelbescherming Nederland
- **Prof.dr. G.J. Berger**, hoogleraar historische geografie aan de Universiteit van Amsterdam
- **Mw. mr. F.G. van Diepen-Oost**, oud-gedeputeerde in Noord-Holland
- **Ir. J.T.G.M. Koolen**, voorzitter Limburgse Land- en Tuinbouw Bond
- **B.J. Krouwel**, bankier; hoofd stafgroep duurzame ontwikkelingen van Rabobank Nederland
- **Mw. mr. H.C. ter Kuile-van der Hoeven**, voorzitter Brabants Particulier Grondbezit
- **Mw. G.W. van Montfrans-Hartman**, oud-burgemeester, thans partner BCG
- **J. van Noord (vice-voorzitter)**, oud-lid Tweede Kamer en voorzitter van de Raad voor de Openluchtrecreatie, thans onder meer onafhankelijk adviseur
- **P. Nijhoff**, directeur van de Stichting Natuur en Milieu
- **Prof.dr.J.D. van der Ploeg**, hoogleraar Rurale Sociologie Landbouwuniversiteit Wageningen
- **Mw. mr. W.M.C. de Vrey-Vringer**, burgemeester van Goirle
- **Prof.dr. W.J. Wolff**, hoogleraar Mariene Biologie aan de Rijksuniversiteit van Groningen.

Met het oog op het onafhankelijk functioneren van de raad ontbreken daarin belangenbehartigers en zijn er evenmin vaste ambtelijke vertegenwoordigers of adviseurs. Overigens kan de raad niet-raadsleden wel op ad hoc-basis voor vergaderingen uitnodigen indien hij meent dat zulks voor de behandeling van bepaalde onderwerpen gewenst is.

secretariaat

De formatie van het secretariaat omvat 12 fte., de feitelijke bezetting per 31-12-1998 10,9 fte. Het secretariaat is als volgt samengesteld:

- **Drs. T. Klumpers**, secretaris, hoofd van het secretariaat.
- **Mw. J.N. Dam**, documentatie en systeembeheer; coördinatie administratie (0,8);
- **Mw. J.P. de Jesus**, financiële en personele administratie; secretariaat algemeen;
- **Mw. M. van Rhenen-Winkel**, post- en archiefzaken (0,6)
- **Mw. drs. E.A. Andersson**, adjunct-secretaris, met als eerste aandachtsgebied internationale ontwikkeling natuur, bos en landschap, ruimtelijke ordening en landgebruik;
- **Drs. W.H. Brandenburg**, adjunct-secretaris, met als eerste aandachtsgebied functieafstemming en integratie in het landelijk gebied, gebiedsgericht beleid, plattelandsvernieuwing;
- **Ing. A.K. Denneman**, adjunct-secretaris (0,8), met als eerste aandachtsgebied waterbeheer, inclusief internationale aspecten, in relatie tot de functies van het landelijk gebied;
- **Mw. drs. M. Kloosterman**, adjunct-secretaris (0,8), met als eerste aandachtsgebied ruimtelijke ordening, infrastructuur en de relatie stad-land;
- **Dr. B.H. van Leeuwen**, adjunct-secretaris en tevens plaatsvervangend secretaris, met als eerste aandachtsgebied natuur en de milieu-randvoorwaarden, trends en modellen, biologische aspecten van de visserij;
- **Drs. F.J. van der Valk**, adjunct-secretaris, met als eerste aandachtsgebied (inter)nationale ontwikkeling landbouw, handel en visserij en de consequenties op nationaal niveau;
- **Ir. G.C. Weernekers**, adjunct-secretaris (0,8), met als eerste aandachtsgebied de ontwikkeling van de openluchtrecreatie en woon-werk-vrijetijdspatronen;
- **Ing. C.H.R. Wichers**, adjunct-secretaris, met als eerste aandachtsgebied inrichting, beheer en gebruik van het landelijk gebied voor natuur, bos, landbouw en openluchtrecreatie.

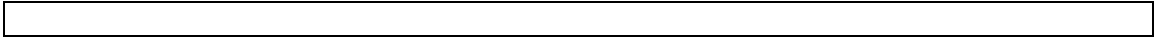
‘Romantiek gevraagd, zakelijkheid geboden’

besturen, bestemmen en beheren van het landelijk gebied

Symposium van de Raad voor het Landelijk Gebied
12 november 1998 te Den Haag

- verslag -

1. *symposiumthema en programma*
2. *analyse, uitspraken en conclusies*
gecomprimeerde en op thema bijeengebrachte teksten van de diverse sprekers
3. *afsluiting door de minister van LNV*
integrale weergave van de uitgesproken tekst



1 symposiumthema en programma

Het Nederlandse landschap kan worden beschouwd als het product van een complex samenspel van economische, fysieke, emotionele, culturele en technische wensen en mogelijkheden. Tot voor kort was het landschap dat aldus ontstond de logische resultante van de toegekende functies. Door deze nauwe samenhang tussen functie en verschijningsvorm en de grote mate van zelfsturing daarbij, waren de groene functies - de landbouw voorop - lange tijd de 'natuurlijke' dragers van het landelijk gebied en de verschijningsvorm daarvan.

In deze situatie zijn belangrijke veranderingen gaande: door ontwikkelingen binnen groene functies, door verschuivingen tussen groene functies onderling en door de groeiende omvang en invloed van stedelijke functies in landelijk Nederland. Ook zijn er veranderingen als gevolg van een andere positie van het landelijk gebied in de (belevings)wereld van de stedeling en de verstedelijkte samenleving. Het is duidelijk dat er in toenemende mate een spanningsveld bestaat tussen de door de maatschappij gewenste inrichting van het landelijk gebied en de daarmee samenhangende functionele en bedrijfsmatige consequenties.

Van bestuur en beleid wordt daarbij in toenemende mate gevergd enerzijds recht te doen aan de brede maatschappelijke wens om te komen tot een andere inrichtingsgrondslag en wijze van functioneren van het landelijk gebied en anderzijds zo praktisch, pragmatisch en consequent te zijn dat een adequate functievervulling en een doelmatig beheer daarmee niet onmogelijk worden gemaakt, dus:

'Romantiek gevraagd, zakelijkheid geboden'

13.30 **Introductie**

Opening

Prof. H.J.L. Vonhoff

Kwaliteit landelijk gebied: van resultante naar bewuste keuze
schets van de veranderende problematiek in het landelijk gebied

Prof. dr. G.J. Borger

14.00 **Ontwikkelingen in en vanuit de groene functies**

Herverdeling van functies in de groene ruimte
visie op toekomstige functie en functioneren van de groene ruimte

Ir. D.F. Sijmons

Versterking door verbreding
ontwikkelingen in het actuele gebruik en beheer van de groene ruimte.

Ir. J. van der Vlist

15.00 **Pauze**

15.30 **Stedelijke versus groene functies**

Kracht en drukbestendigheid: naar een nieuw evenwicht ?
inleiding op onderwerp

Prof. dr. Th.A.M. Beckers

Stedelijke dynamiek in de groene ruimte: de Over-Betuwe
knelpunten en oplossingen bij een omslag van groen naar rood

Ir. J.C. Boxem

Groene dynamiek in de verstedelijkende ruimte: de agro-sector
toekomst voor agrarisch bedrijf in relatie tot concurrerende ruimtevrage

B.J. Krouwel

16.30 **Afsluiting**

Voorlopige conclusies voor het landelijk gebied in de 21^e eeuw

Prof. H.J.L. Vonhoff

Reactie van de minister van LNV

Drs. H.H. Apotheker

2 analyse, uitspraken en conclusies

inleiding

Eigentijdse maar blijvende schoonheid, daaraan wil de Raad voor het Landelijk Gebied zijn bijdrage leveren. Voorzitter prof. H.J.L. Vonhoff karakteriseert in zijn openingstoespraak de beweegredenen van de raad om zich in te zetten voor het landelijk gebied aan de hand van een kwatrijn van Ida Gerhard zo :

“Soms als ik tot mijn diepste diepten keer
geeft gij mij het Holland van weleer
thuis gaan de kleuren open
en door tranen zie ik het
in de klaarte van weleer”

Het symposium “Romantiek gevraagd, zakelijkheid geboden” over het besturen, bestemmen en beheren van het landelijk gebied, is de eerste grote openbare manifestatie van de raad sinds zijn instelling 1 januari 1997. De raad brengt hiermee een aantal hoofdlijnen uit zijn recente advisering nader onder de aandacht, maar voor deze gelegenheid nadrukkelijk aangevuld, genuanceerd of geaccentueerd door een viertal externe sprekers (zie programma). De raad wil hiermee een bijdrage leveren aan het op gang brengen en gaande houden van het debat over het landelijk gebied en de zo noodzakelijke hoge kwaliteit daarvan.

De voordrachten van de raadsleden en externe sprekers worden in het navolgende niet integraal en in programnavolgorde weergegeven. De voornaamste waarnemingen, uitspraken en conclusies van deze sprekers worden gegroepeerd rond de verschillende onderwerpen die door hen impliciet of expliciet aan de orde werden gesteld. De tekst van de afsluitende speech van minister Apotheker wordt - bij wijze van afsluiting van dit verslag - wel integraal weergegeven.

van resultante naar bewuste keuze

Borger schetst in zijn bijdrage welke partijen in de geschiedenis verantwoordelijk zijn geweest voor de vraag naar kwaliteit, het bieden van kwaliteit en het bewaken van kwaliteit. Eeuwenlang waren dat vooral de lokale gemeenschappen (meestal boeren), die de kwaliteit van het landelijk gebied hebben vorm gegeven en bewaakt. Tot het begin van de 20^e eeuw waren dit kleine gesloten gemeenschappen, die ook veel artistieke kwaliteiten huisvestten. Het vertrouwde was er dominant, zowel sociaal-cultureel als ruimtelijk. Daarnaast was er een tweede groep vanuit “de geleerde wereld”, die was geïnteresseerd in de vraag wat het landelijk gebied tot eigenheid maakt, beginnend in de Renaissance met Petrarca. In de 20^e eeuw vormen toeristen en recreanten een derde groep; deze vaak stedelijke bevolking komt van dichtbij en veraf het landelijk gebied bekijken.

Aanvankelijk zorgden die lokale samenlevingen - en die ‘geleerde wereld’ die gelieerd was aan grootgrondbezit en kennis had van klassieke schoonheidsidealen - voor het aanbod van landelijk gebied. In de 19^e, maar vooral in de 20^e eeuw ontwikkelt zich een steeds nadrukkelijker overheidsbemoeienis. De doelen en opvattingen - en de veranderingen daarin! - zijn goed te illustreren aan de hand van de achtereenvolgende inpoldering en inrichting van de Haarlemmermeer, de Wieringermeer, de Noordoostpolder en Zuid- en Oost-Flevoland.

Het Nederlandse landschap is het product van een complex samenspel van economische, fysieke, emotionele, culturele en technische wensen en mogelijkheden. Tot voor kort was het landschap dat aldus ontstond de logische resultante van de toegekende functies. Deze functies, met name de voedselproductie, werden gedragen door maatschappelijke behoeften en stonden niet of nauwelijks ter discussie. Vandaag de dag is het belang van de agrarische functie als enige schepper en kwaliteitsbewaker in het landelijk gebied veel minder groot.

Beckers verdeelt de krachten achter de veranderingen in het landelijk gebied in tweeën, namelijk endogene krachten (veranderingen vanuit de groene functies zelf) en exogene krachten (veranderingen vanuit zogenoemde rode of grijze functies, zoals de toenemende

woonfunctie en betekenis voor recreatie en toerisme, een toenemend ruimtebeslag voor infrastructuur en de groeiende noodzaak voor aanwending alternatieve energiebronnen en waterberging).

Een gebied waar die endogene en exogene krachten in volle hevigheid bijeen komen, is de Overbetuwe. Boxem spreekt over het stedelijk knooppunt Arnhem-Nijmegen (KAN), waarvoor een eigen bestuurlijke constructie in het leven is geroepen. Tot 8 à 10 jaar geleden was de Overbetuwe een puur groen landelijk gebied, waarvan men dacht via landinrichting tot een verbetering van de agrarische structuur te komen. Dat is sterk veranderd. Er is inmiddels sprake van grote stedelijke druk op het gebied door onder meer de aanleg van de Betuwelijn, de noordtak en het multimodaal transportcentrum (MTC). De Waalsprong vergt ingrijpende verplaatsingen van de aanwezige glastuinbouw. Het is van groot belang deze verplaatsingen niet te realiseren vanuit een beperkte opgave van 'hectares voor hectares', maar deze ontwikkelingen te baseren op een visie van de glastuinbouw in deze regio als geheel. Ontwikkelingsmogelijkheden, modernisering en een goed doordachte relatie met nutsvoorzieningen (energie) en afvalverwerking horen daarbij. Het ontwikkelen van agrarisch perspectief is in de opvatting van Boxem iets dat primair binnen het bedrijfsleven vorm moet krijgen. De provincie wil wel helpen innovaties te ondersteunen, niet alleen omdat dat soelaas kan bieden voor een individuele ondernemer, maar vooral ook om de kans niet te missen dat een dergelijke innovatie uitgroeit tot iets groots. Vermindering van productie is onvermijdelijk: niet alleen door de maatregelen ter beperking van de varkenshouderij, maar ook omdat het voor de agrariër steeds moeilijker wordt in een wereld vol milieu-eisen en concurrentie het hoofd boven water te houden. Stijgende grondprijzen versterken het proces van een terugtrekkende landbouw. Vermindering van productie betekent vermindering van inkomen, zowel individueel als op regionale schaal. Om dit inkomensverlies te compenseren zal de druk op nieuwe functies groeien, maar ook zal de ondernemer zijn rol opeisen als het gaat om de zorg voor natuur en landschap. De provincie is bij uitstek geschikt om dit proces van functie-verandering te begeleiden door die ontwikkelingen te steunen die passen bij de aard van het gebied; in de Overbetuwe is dat de stad.

Verschillende sprekers constateren dat de Nederlandse samenleving steeds minder afhankelijk is van de Nederlandse landbouw. De moderne landbouw kent een afnemende grondgebondenheid, wat leidt tot verdere afbrokkeling van de betekenis van de landbouw als drager van de groene ruimte. In de (belevings)wereld van de stedeling is het landelijk gebied meer dan ooit zijn domein, de groene uitloopruijme van zijn stedelijke leefomgeving die van goede kwaliteit dient te zijn. In toenemende mate worden eisen gesteld aan de inrichting en het functioneren van die groene ruimte door niet-direct bij het beheer en dagelijks functioneren betrokken burgers: consumenten, recreanten, natuurliefhebbers. Er ontstaat zo eveneens een maatschappelijke druk op de 'traditionele' functies als drager van de groene ruimte. Ook die noopt tot veranderingen en aanpassingen in die functies willen zij blijvend geaccepteerd worden. De fysieke, geografische en/of bedrijfsmatige randvoorwaarden, waarbinnen de 'traditionele' functies en gebruikers moeten functioneren, veranderen. Ook stelt de stedelijke samenleving meer en meer eisen aan de verschijningsvorm van het landschap, waarbij de functionaliteit van de inrichting voor de traditionele functies en de eventuele consequenties daarvan voor het beheer niet (langer) basisuitgangspunt zijn. De stilzwijgende overeenstemming over de functie en vorm van de groene ruimte brokkelt af.

landbouw in Nederland, visie en veranderingsprocessen

Sijmons constateert dat er in de vele literatuur over Nederland 2030 nauwelijks aandacht aan de landbouw wordt besteed. In het Metropolitaan Debat werd dat eveneens gesignaleerd. Dat heeft geleid tot de discussie 'Het nieuwe Ommeland'. Om de financiering van dit debat rond te krijgen zijn sponsors benaderd. Daarbij bleek dat internationaal opererende bedrijven vanuit de keten levensmiddelenindustrie helemaal niet meer geïnteresseerd zijn in de toekomst van het Nederlandse platteland; zij hebben Nederland - in ieder geval mentaal - al verlaten. Wat ook bleek was dat het resterende agrarische bedrijfsleven en zijn organisaties in grote verwarring verkeren: moet je nu kiezen voor plattelandsontwikkeling of productie voor de wereldmarkt?

Simultaan doet zich in één regio of bedrijf het dilemma voor van regionalisering en globalisering. Hoe dan de ruimte te ordenen is een complex vraagstuk. En zelfs als er voor de wereldmarkt wordt gekozen, blijft het een lastige puzzel: de prijzen worden hierdoor gedrukt en tegelijkertijd noopt enerzijds de milieudruk tot extensiveren en anderzijds de hoge grondprijzen tot intensiveren! Wat in ieder geval duidelijk wordt is dat de traditionele grondgebonden takken moeilijke tijden tegemoet gaan. Grote transformatieprocessen zijn in de akkerbouw te verwachten. Concurrentie met grootschalige gebieden in het buitenland is nauwelijks aan te gaan. Vollegrondsgroenteteelt, productie van pootaardappelen en van kennis- en kapitaalintensieve teelten zullen de akkerbouw verdringen. De melkveehouderij zou de sprong naar de wereldmarkt wellicht kunnen maken. De grootschalige veehouderij die zo ontstaat heeft - volgens het rapport 'Koeien en koersen' uit 1997 van het Staringcentrum - grote consequenties voor het landschap, bijvoorbeeld omdat koeien alleen nog maar binnen worden gehouden. Als de grondprijzen dalen (in combinatie met nieuwe technologische middelen om hout te verduurzamen) is een moderniseringsslag voor bosbouw in Nederland mogelijk en kan inlands hout het tropisch hardhout vervangen.

Alle sprekers constateren dat de samenleving zich in een transformatieproces bevindt: zowel van rood naar groen, maar ook binnen de agrarische sector. Eigenlijk - vindt Krouwel - zou eerst eens duidelijk moeten worden wat we nu eigenlijk willen met de inrichting van het landelijk gebied. Dat vraagstuk is volgens hem overigens niet nationaal oplosbaar. Zeker in relatie tot de agrarische sector moet internationaal gekeken worden, maar ook in dat perspectief ziet hij voor de landbouw nog toekomst in de Nederlandse verstedelijkende ruimte. Maar een aantal boeren trekt nu al naar Midden- en Oost-Europa. Regeren is vooruitzien. Het is vaak moeilijk om dergelijke zaken openlijk te bespreken. De huidige problemen in de varkenshouderij hadden niet zo uit de hand hoeven te lopen als men het eerder had aangedurfd deze te bespreken, ondanks de weerstanden op dat moment. Bij grote wezenlijke veranderingsprocessen hoort weerstand. Wat vanzelf gaat is geen verandering!

Dat er van nature weerstand is tegen veranderingen, constateert ook Sijmons. Hij verduidelijkt dit aan de hand van de toetsenborden die iedereen kent van de ouderwetse typemachine - het Qwerty-toetsenbord - en het veel betere systeem van de Velotype waarmee men vijf keer zo snel kan typen. Dat betere systeem is desondanks nooit op grote schaal ingevoerd want mensen hechten aan bekende dingen en gewoonten, ook als die hun oorspronkelijke betekenis hebben verloren. Zo kan ook tegen de inrichting van het landelijk gebied worden aangekeken. Daar bestaan ten aanzien van veranderingen bovendien grote regionale verschillen. Ontginning en inrichting staan ook niet op zichzelf. Er zijn ingebouwde en gedwongen gemeenschappelijkheden, zoals watersystemen. Verschillende bedrijfsstijlen zijn vaak gekoppeld aan gebiedsstijlen en vaak zijn er ook collectieve problemen die niet op bedrijfsniveau oplosbaar zijn, zoals de milieuproblematiek. Landschapsarchitectuur kan een bijdrage leveren aan de oplossing van deze vraagstukken.

economie en ecologie

Veranderingsprocessen hebben misschien veel tijd nodig maar als wij het te bereiken doel belangrijk vinden - houdt Krouwel de aanwezigen voor - dan moeten wij daar in een samenhangend geheel aan werken. Een voorbeeld daarvan wordt de grootschalige omschakeling van gangbare naar biologische varkenshouderij. Daarvoor zitten nu partijen aan tafel van de primaire sector (de boeren) tot de supermarkten (de consumenten), kortom de gehele keten. Partijen, die elkaar in de krant nog verketteren zitten bijeen en zeggen dat het anders moet. Willen we tot doorbraken op grote schaal komen die economische en ecologische importantie hebben, dan is dit de goede aanpak.

Vaak wordt gezegd dat ecologisch gewenste investeringen en veranderingen economisch niet haalbaar zijn. Dat is niet juist, op vooroordelen gebaseerd en inmiddels volstrekt achterhaald. Dat is ook aantoonbaar. Windenergie is voor velen al een profijtelijke zaak. Voor zonne-energie geldt hetzelfde, zo wordt in andere en zonniger landen al bewezen. Een ander voorbeeld in Nederland is de agrificatie met de ontwikkeling van bioplastic, biodiesel en kleurstoffen.

Aan energieteelt zit nog een moeilijke economische component. Het is nu voor boeren (nog) niet interessant biomassa te telen voor energievoorziening, omdat de prijs daarvoor in Nederland te hoog is. Er zijn geen afnemers. Biomassa wordt nu aangevoerd uit Latijns Amerika, want dat is 'goedkoper' dan produceren in eigen land. Vanuit mondiaal milieu-oogpunt gezien is dat echter zeer de vraag.

kwaliteit

Vanouds was de kwaliteit van het landelijk gebied de vanzelfsprekende resultante van het handelen van vooral boeren. nu is het een bewuste keuze. Een keuze waarbij de overheid een belangrijke rol speelt of moet spelen. Sijmons pleit in dat verband voor (meer) liefdevolle aandacht! Met name de kwaliteit van het opdrachtgeverschap kan daarbij van grote betekenis zijn. Overheden doen in 'het rode' relatief weinig investeringen (rijk 2%) maar zorgen voor veel kwaliteitsborging en -toezicht, bijvoorbeeld door een instituut als de rijksbouwmeester. In het landelijk gebied is het net omgekeerd (rijk 50%), maar grote ingrepen in het landschap gebeuren zonder toetsing van vakgenoten. Dat is een slechte zaak.

Van der Vlist stelt dat waterbeheer, dat gericht is op het blijvend accommoderen van alle gebruiksfuncties, vastloopt. Dat is ook duidelijk te zien wanneer een najaar zo nat is als dit jaar het geval is. Hij vindt net als Sijmons, dat water sturend en bepalend moet worden voor de inrichting van de ruimte. Hier is een parallel met het landschap: als dát een resultante wordt van functies zal met het resultaat straks niemand tevreden zijn. Voor de waterschapsorganisaties heeft deze constatering geleid tot nieuwe opgaven, die ook uiterst relevant zijn voor het symposiumthema. Kort samengevat is hij van mening dat de waterschapsorganisatie in plaats van taakgericht probleemgericht dient te werken. Accenten daarbij zijn: de ecologie die meer sturend moet zijn, meer ruimte voor water met het oog op berging, veiligheid en voorraadbeheer, water in de stad, en de waterketen (van nutsbedrijf samen met riolering en drinkwater). Deze nieuwe taakopvatting kan het waterschap niet alleen waarmaken. Daarvoor is samenwerking met andere partijen noodzakelijk en dat geldt omgekeerd ook voor andere partijen.

coalities en allianties

Volgens Van der Vlist is een goed voorbeeld van verbreding en versterking van het waterbeheer, zoals dat binnen het Hoogheemraadschap Uitwaterende Sluizen in Hollands Noorderkwartier plaatsvindt. Aanleiding daarvoor was de wateroverlast van 1994. In het rapport 'Levende Berging' (1998) is voor 30 plekken onderzocht of er mogelijkheden zijn op het vlak van inundatie, boezemvergroting en retentiemogelijkheden. Hierdoor wordt niet alleen de veiligheidsfunctie vergroot, als tegelijkertijd ook andere functies ondersteund, zoals stedenbouw, recreatie, waterkwaliteit, landbouw en de EHS. Is het mogelijk coalities te sluiten en dingen aan elkaar te knopen?. De architect Bhalotra wil mooie plannen maken met water, zoals in zijn schets voor Heerhugowaard 'Penselen met water'. Water in de woonomgeving is van belang. Het gaat hem daarbij niet om watersysteem, maar het kan een bergingsfunctie vervullen. Zo'n koppeling van belangen biedt perspectieven. Zeker als in ogenschouw wordt genomen dat er nu 100 miljoen gulden aan veiligheid wordt uitgegeven.

Op de locaties zelf is draagvlak voor ingrepen als voorgesteld in 'Levende Berging' soms klein. In breder verband (in groter gebied) bestaat vaak wel steun. Met de overgang in bijvoorbeeld de Beemster naar steeds kapitaalintensievere teelten wordt het steeds belangrijker wateroverlast te voorkomen. De denkrichting wordt al wel breed ondersteund, maar in uitvoering zijn er nog problemen.

Alliantievorming is van belang. Dat benadrukken ook Boxem en Krouwel. De laatste noemt als voorbeeld het ministerie van VROM dat de banken heeft uitgenodigd te praten over verdere verduurzaming van de samenleving met name gericht op bodemsanering. Ondernemers willen nu niet opdraaien voor vervuilde bodems voorgangers. Misschien is het mogelijk nu met allerlei partners tot een haalbare oplossing van het saneringsvraagstuk te komen en het geldtekort voor bodemsanering te overbruggen. Als wij bereid zijn allianties te sluiten, is het mogelijk romantiek en zakelijkheid te combineren.

verantwoordelijkheden van de verschillende overheden

De overheid is en blijft echter de hoeder van het algemeen belang. Beckers verwoordt dit ook vanuit de algemene opvatting van de raad die in zijn adviezen pleit voor een overheid met aandacht, consistentie en continuïteit, maar ook met daadkracht, creativiteit en verbeeldingskracht, een brede betrokkenheid en een verbindende toekomstvisie. Het is tijd dat de nationale overheid de rol van regisseur op zich neemt. Waarom? De noodzaak tot overheidsoptreden zit voor een deel in het feit dat er in het landelijk gebied sprake is van onomkeerbare en snelle veranderingen. Het bestuur is naar de mening van de raad nog onvoldoende doordrongen van deze situatie en de daaraan verbonden risico's van een onnodig grote, onomkeerbare waardevermindering van het landelijk gebied. En dat terwijl we die waarden in onze steeds verder verstedelijkende samenleving zo nodig zullen hebben! De raad is niet tegen vernieuwing, verandering en aanpassing aan de (post)moderne tijd, maar wil wel meer garanties inbouwen voor kwaliteitsverbetering op de langere termijn. Ook daarvoor is een samenhangende visie noodzakelijk.

De verantwoordelijkheden van de verschillende bestuurslagen zijn overigens aan herziening toe en moeten nader worden aangescherpt. De raad pleit ervoor om bij grote ingrepen in het landelijk gebied tot een globale kwaliteitsinclusieve besluitvorming op nationaal niveau te komen, waarbij van tevoren ook de financiële en organisatorische randvoorwaarden bekend dienen te zijn. De raad pleit daarbij - in tegenstelling tot de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) - op regionaal niveau voor een sterkere rol van de provincies, omdat die dichter bij de praktijk staan. Gelet op de lange looptijd van projecten - niet zelden 40 tot 60 jaar - moet tijdens de implementatie en uitvoering meer ruimte voor verandering worden ingebouwd: ruimte voor innovaties en voor alternatieve ideeën en oplossingen. De provincies moeten het kader zijn om in deze fase van het proces een vitale rol te spelen.

draagvlak

Toch is het, aldus Beckers, belangrijk dat de ontwikkeling van landelijk gebied niet worden gezien als een overheidsaangelegenheid alleen. Wisselwerking tussen bestuur en samenleving is van belang. In een civil society, een maatschappij van verantwoordelijke burgers, is de zorg voor de eigen leefomgeving, recreatie-, mobiliteits- en consumptiegedrag een verantwoordelijkheid voor alle actoren, te beginnen bij burgers zelf. Het is belangrijk de consument - mede met het oog op draagvlak - bij ontwikkelingen te betrekken. Krouwel is van mening dat het appèl op de consument veel groter kan. De stem van de consument is heel belangrijk, zie de Brent Spar. Het is zaak de kracht, niet de macht van de consument te mobiliseren. Dat is overigens niet eenvoudig, maar door er bewust mee om gaan kan er al veel bereikt worden. Echter, ook bedrijfsleven en maatschappelijk middenveld in nieuwe vorm en configuraties dienen op een serieuze manier bij zaken betrokken worden. Het is geen solo-act, maar een co-productie vanuit de rijksoverheid. Zo valt ook winst te behalen op het financiële vlak!

In de provincie Gelderland is volgens Boxem het project 'Groene Connecties' hier een voorbeeld van. Het streven is 35 ecologische verbindingzones die in het streekplan zijn opgenomen geheel in de markt te realiseren. In de Overbetuwe is de druk van allerlei functies bijzonder groot, waardoor de mogelijkheden om alle registers open te trekken - particulier beheer, rood voor groen, meeliften, financieringsconstructies, sponsoring - hier juist optimaal zijn. In het kader van de reconstructie van het landelijk gebied is het goed denkbaar samen op te trekken met marktpartijen die in dat proces waarschijnlijk een hele belangrijke bijdrage kunnen leveren.

In Elst zijn vergevorderde plannen om te komen tot een stadslandbouwproject samen met de ondernemers en de gemeente. Dit project, dat deels wordt gefinancierd door de provincie, voorziet in een toegankelijk agrarisch gebied met veel landschappelijke voorzieningen. In dit gebied komen eenvoudige horecavoorzieningen, opengestelde bedrijven, winkels voor streekproducten, voorlichting en natuureducatie, de mogelijkheid om bijenkasten te zetten, kortom een breed scala van activiteiten die voor de recreant en stadsbewoner zo dicht bij huis aantrekkelijk zijn en die de boeren nieuwe inkomensmogelijkheden bieden.

Economisch kan een veel verdere integratie tussen stad en land plaatsvinden. Fondsvorming is een mogelijkheid, maar ook het meer rechtstreeks op lokaal/regionaal niveau betrekken van de consument bij datgene, dat ook op economisch vlak plaatsvindt. Het is interessant - aldus Krouwel - te zien hoe energiebedrijven omgaan met het plaatsen van windmolens. Dat gaat makkelijker als de bewoners directer bij de exploitatie ervan worden betrokken!

grond

Een belangrijk vraagstuk volgens Krouwel is ook de grond en de waarde die deze heeft en krijgt. Waarom moet grond een speeltje zijn van enkelen om er winst mee te behalen, die maatschappelijk gezien vaak helemaal niet gewenst is? In de Verenigde Staten bestaan hedgefonds, beleggingsfondsen die op spelletjes lijken en niets substantieels bijdragen aan de samenleving. Vanuit maatschappelijke verantwoordelijkheid zou het verboden moeten worden dat er met beleggingsfondsen spelletjes worden gespeeld: daar is de samenleving niet mee gediend. Grond zou geen handelswaar moeten zijn. Misschien moet dat ook worden betrokken op de agrarische sector: is het niet verstandig grond voor bepaalde doelen anders te behandelen dan als handelswaar? Naar deze vraagstukken wordt naar zijn mening nog te weinig gekeken.

programma beheer

Aan de hand van de Milieucoöperatie Waterland licht de heer Van der Vlist dit punt toe. Waterland wordt als een zeer waardevol gebied beschouwd. Dat is uitgesproken in allerlei beleidsdocumenten. Zo is het bijvoorbeeld aangeduid als Waardevol Cultuur Landschap (WCL). Maar dat dit landschap (10.000 ha) er zo uit ziet is een gevolg van de landbouw door de jaren heen. Agrarische bedrijven zijn echter soms marginaal. De Agrarische Vereniging biedt nu aan dit zo gewaardeerde landschap - dit product - tegen betaling te blijven leveren, naast de eigen agrarische productie en neventakken, zoals Hotel de Boerenkamer. De kosten hiervoor bedragen 10 miljoen gulden. De vraag is of de samenleving bereid is dit bedrag te betalen voor het gewaardeerde landschap waar vele Amsterdammers wandelen en fietsen. Als dit soort gebieden in stand moet blijven, moet je geld bijeen brengen door partijen bijeen te brengen. Dit aspect ontbreekt in het Programma Beheer. Daarin is bijvoorbeeld een regeling voor agrarisch natuurbeheer voorzien. Het is echter de vraag of dit wel een goede investering is, als de rest van die 10 miljoen benodigde guldens niet op tafel komt. Vroeg of laat gaat dan toch de drager van het landschap kapot. Het blijft dan een verpauperend proces. Er moet zekerstelling zijn dat andere partijen ook betalen. In het Waterlandse zijn er gunstige ontwikkelingen. Het Waterschap Waterland wil een aantal werkzaamheden aan boeren uitbesteden en als inrichting en beheer van het gebied leidt tot betere watersystemen, kan daar ook geld tegenover staan. Boxem geeft aan dat ook in de Overbetuwe de behoefte kan ontstaan vanuit de landbouw om voor de realisering van de EHS concurrerende offertes uit te brengen. Het nieuwe Programma Beheer biedt die mogelijkheid op een zakelijke manier. Natuurdoeltypen die tegen een vaste vergoeding worden beheerd is een manier van werken die ook beter aansluit bij de traditioneel zakelijke handelwijze van een ondernemer.

Van der Vlist geeft de omvang aan van het Waterschap Uitwaterende Sluizen In Hollands Noorderkwartier: 200.000 ha groot waarvan 140.000 ha onbebouwd, 1 miljoen inwoners met 40.000 huishoudens, 90 miljard economische waarde, uitgaven 80 miljoen aan werven, aan- en afvoer van water, 100 miljoen aan zuiveren, 150 gulden per huishouden aan watersysteem (totaal 60 miljoen), 240 gulden per huishouden voor zuiveren. Hij meldt dat een kwart van de kosten door het onbebouwd wordt betaald (de boeren), de rest door het bebouwd. Een andere, mindere rechtstreekse manier, is de kostentoedelingsverordening te bezien. Als wij samen besluiten de waarden van het landelijk gebied te financieren en hier een mechanisme voor te ontwikkelen kan dit door bijvoorbeeld een kostenpost kwaliteit gebied te maken. Dan is het mogelijk op deze titel een paar gulden per huishouden hiervoor te heffen. Als ongebouwd hier dan niet voor betaald, hebben de agrariërs een verdienpost. Er is een aantal mogelijkheden om de wensen van de verschillende partijen bij elkaar te brengen. Zo hebben de waterschappen nu eigenlijk als enige een systeem waarbij de stad (het rood) structureel en substantieel bijdraagt aan de financiering van groen. Zou dat systeem niet kunnen worden uitgebreid? Zou er niet een time out genomen moeten worden om te komen tot een regeling die meer maatwerk bevat en

meer meekoppelmanismen oproept als voorwaarde alvorens instrumenten uit Programma Beheer in te zetten? Is het niet de moeite waard dit wat langer te doordenken, in plaats van het Programma Beheer geforceerd door te voeren in maart / april? Er dient te worden nagedacht over een regeling met meer meekoppelingen!

fiscale groenregeling

De Fiscale Groenregeling is moeizaam en traag op gang gekomen in Nederland vindt Krouwel. Er zou een gebrek zijn aan groene projecten, maar dat is nu zeker niet meer het geval. Uitbreiding naar het buitenland zou niet nodig zijn geweest. Het probleem zit veel meer in de toepasbaarheid van de regeling op grond van interpretatieproblemen en technische uitvoering. Wat eveneens ontbreekt is een geïntegreerde beleidsvorming tussen verschillende betrokken partijen. Vanuit het ene ministerie worden milieuvriendelijke investeringen gestimuleerd, terwijl een ander ministerie de omvang/solvabiliteit van een bedrijf te groot vindt en meent dat het bedrijf de milieu-vriendelijke investering zelf wel kan dragen.

In de donkergroene sfeer - projecten op het gebied van plattelandsvernieuwing en natuurontwikkeling - is aantal projecten is nog wel heel beperkt. Het groene geld gaat nu vooral naar windenergie, biologische landbouw en duurzaam bouwen. Helaas niet naar donkergroene projecten. Het Programma Beheer verbetert de situatie iets, maar het blijft heel moeilijk voor particulieren uit economische overweging rendabel particulier natuurbeheer uit de fiscale groenregeling te financieren. De Nederlandse Vereniging van Banken zal dit punt binnenkort weer aankaarten. Financieel en fiscale instrumentarium kan nog sterk worden verbeterd, zeker gelet op de goede (beleids)intenties die zijn uitgesproken. Op dit moment, vertelt Boxem, probeert de provincie Gelderland zeer actief 'groene' projecten in aanmerking te laten komen voor de fiscale groenregeling.

rol van het ministerie van LNV

Door verschillende sprekers wordt gepleit voor een zekere politisering van de discussie over het landelijk gebied. Het gaat immers niet om een technisch of ruimtelijke ordeningsvraagstuk. Primair lijkt het een bestuurlijk en procesmatig vraagstuk. Het is ook een vraagstuk dat culturele verandering vergt. Veranderingen in opvattingen, attitudes van actoren, veranderingen in omgangsvormen en de bereidheid om samen te werken. Het zou mooi zijn als de beleidsagenda van de minister van LNV een aanzet geeft om tot een joint venture te komen van zoveel mogelijk actoren in het landelijk gebied. Heel concreet en tekenend is in dit verband dan de vraag van het waterschap of het in de tijd mogelijk is de daar levende wensen te koppelen aan die van anderen. Het is van belang de mogelijkheden van koppelingen in kaart te brengen. Voor het ministerie van LNV zou een belangrijke rol kunnen zijn na te gaan hoe processen als deze kunnen worden geholpen (versnellen en ontwikkelen) door bijvoorbeeld geldstromen te koppelen/schakelen. Het Programma Beheer en de Fiscale Groenregeling zijn volgens diverse sprekers zeker nog voor verbetering vatbaar. Ook grondbeleid en grondpolitiek moeten aandachtspunten zijn.

afsluiting

Het is Vonhoff duidelijk dat nieuwe gebieden betreden gaan worden en dat interessante keuzes moeten worden gemaakt. Omdat regelgeving hiervoor nog veelal ontbreekt, moeten er nieuwe evenwichten worden gezocht. Dat betekent in zijn ogen dat niet dogmatisch en eenzijdig moet worden gekeken naar één soort oplossing. Zo is er geen enkel bezwaar (zelfs onontkoombaar) om daarbij aan de markt te denken; het is echter een grote fout alle heil van die markt te verwachten. De overheid heeft zijn eigen verantwoordelijkheid vanuit het algemeen belang nu en vooral in de toekomst. De raad vindt dat er samenspel tussen stedelijk en landelijk gebied moet zijn; dat de visie op het buitengebied en de traditie in de ruimtelijke ordening vaak onevenwichtig, eenzijdig en een afgeleide is. Binnen het buitengebied ligt nog té veel het accent nog op de primaire productie, té vaak worden natuurbeheer en -behoud beschouwd als romantische vormen van hobbyïsme. En aan de andere kant zijn er de grote projecten - met Schiphol als de meest bekende maar bepaald niet de enige - waarbij de verhoudingen vaak

helemáál uit het oog worden verloren en we dit land en zijn grote wateren geheel opnieuw denken te kunnen en moeten inrichten. Dat is echter geen redelijk alternatief. De raad is van oordeel dat hij ten aanzien van al dit soort grote projecten - juist vanwege zijn verantwoordelijkheid - uitspraken moet doen. Het is hoognodig - zoals in verschillende adviezen waaronder dat over grote projecten wordt aangegeven - naar de bestuurlijke organisatie van ons land te kijken. Het is hoognodig dat in gebieden die een restgebied dreigen te worden, een behoorlijke bestuurlijke verantwoordelijkheid is en afweging kan plaatsnemen.

Vanuit deze noties - en dat is een ambitieuze zaak, maar de Raad voor het Landelijk Gebied is een ambitieus gezelschap - zal de raad de minister blijven adviseren. Daarom wil de raad tijdig en in voldoende mate van adviesvragen worden voorzien, zodat hij kwalitatief hoogwaardige antwoorden kan formuleren, die de minister moeilijk kan negeren. Daarbij prijst hij zich gelukkig, meer dan andere raden, een breed achterveld te hebben dat op basis van engagement hun rijke deskundigheid graag beschikbaar stelt. De raad kan deze deskundigheid mobiliseren en hoeft niet in jargon over 'inhuren' te spreken. Dat stelt hij zeer op prijs en maakt dat de raad onafhankelijk kan zijn. Dat wordt soms als lastig ervaren, maar in wezen is het een groot gemak! Oprechte dank voor de bijdragen van de sprekers vandaag!

3 de afsluiting door de minister van LNV

Meneer de voorzitter, dames en heren. Laat ik beginnen als minister de Raad voor het Landelijk Gebied te feliciteren met deze bijeenkomst; deze eerste openbare grote manifestatie waarbij de raad terecht gewag maakt van haar werkzaamheden en van haar activiteiten voor de toekomst.

Toen ik minister werd en mij realiseerde dat er dus een Raad voor het Landelijk Gebied is, kwam daar al gauw de tweede constatering achteraan, namelijk dat wij ook een Dienst voor het Landelijk Gebied hebben, nog wel gedecentraliseerd in het land aanwezig. En toen kwam dus de logisch vraag op waarom het ministerie dan niet het Ministerie voor het Landelijk Gebied heet, zoals ook de Engelse vertaling van de raad zo mooi treffend kan aangeven. Ik kom daar nog wel op terug.

Het is een eerste signaal - dat zult u begrepen hebben - van de rode draad en de beleidsagenda van mijn ministerie in het streven naar een krachtig platteland, naar een vitaal landelijk gebied, het is maar hoe je het wilt zeggen. In ieder geval wil ik de drie maatschappelijke functies van het landelijk gebied - waar het in de kern om gaat - toch voor de helderheid hier aan u voorhouden:

(1) allereerst blijft het noodzakelijk de inkomensvorming en de economische productie, zowel van de agrarische sector als de niet-agrarische sector - u hebt daar uitspraken van gedaan en voorbeelden van gegeven - centraal te stellen als wij het hebben over een krachtig landelijk gebied;

(2) in de tweede plaats is het zo, dat wij daarbinnen dan ook grote aandacht kunnen besteden aan de noodzakelijkheid om in ons land voor de toekomst het beheer en de ontwikkeling van de publieke voorraden van de rust, ruimte, water, en biodiversiteit definitief vast te stellen;

(3) het niet onbelangrijke derde probleemthema is en blijft de functie van het landelijk gebied als woon- en leefomgeving. In de Houtskoolschets hebben we de kans dit goed te regelen voor de toekomst, goed vast te leggen en structuur te geven. Niet alleen in kwantiteiten, maar ook in welke kwaliteiten dat gevolg kan krijgen.

Deze driedelige aanpak is de basis om de kracht van het platteland, de vitaliteit van het landelijk gebied, gestalte te geven. Waarom dat ook heeft geleid tot een stevige injectie in het regeerakkoord? Dat is omdat wij er als kabinet van overtuigd zijn dat er naast de grote infrastructurele investeringen - naast het willen zijn van Paars II als een kwaliteits- en investeringskabinet - nu daadwerkelijk sprake is van ruimte en dus ook middelen om de kwaliteitsimpuls die we hier bedoelen met een injectie van drieëneenhalf miljard in dat landelijk gebied in te zetten. Dat zijn dus de genoemde en bij u bekende investeringen op het terrein van natuurbeleid, de aanpak van bepaalde aanwijsbare gebieden in Nederland met een grote milieudruk, de reconstructie van de droge zandgronden en bijvoorbeeld ook de voorziene herstructureringen in de glastuinbouw, de zogenoemde groene stadsvernieuwing.

Zo heeft LNV de kans gekregen een grote dominante speler te zijn en de ontwikkeling en de kwaliteit van het landelijk gebied daadwerkelijk vorm te geven. Daarmee kom ik op een eerste beleidsaccent en ook een signaal naar u toe dat ik zou willen afgeven wat betreft de samenwerking in de toekomst, want in dat landelijk gebied spelen zich natuurlijk veel meer processen af dan de door LNV te leveren kwaliteitsimpulsen. De coördinatie van al datgene wat nodig is in dat landelijk gebied moet door LNV dan ook, juist omdat het zo'n belangrijke speler kan zijn, ter hand worden genomen.

Ik wil hier uitdrukkelijk zeggen dat ik het niet in de eerste plaats zoek in de horizontale coördinatie die je daarbij zou moeten en kunnen verwachten, zoals wel noodzakelijk bij het grote-stedenbeleid van collega Van Boxtel. Mijn stelling is dat de grote kracht en winst kan liggen in de verticale coördinatie. Daar bedoel ik het volgende mee. Veel zaken die op het platteland noodzakelijk zijn en het beleid integraal maken, zijn al lang via de decentralisatiekolom naar óf provincie óf gemeenten gedecentraliseerd. Ik noem het veiligheidsbeleid in de vorm van de regiopolitievorming. Ik noem het stads- en dorpsvernieuwingbeleid, het verkeers- en vervoersbeleid en het ouderenbeleid als pregnante voorbeelden van beleid dat is gedecentraliseerd naar de provincie, waarvan de voorzitter terecht blijft zeggen dat die rol alleen maar sterker kan worden.

Ik denk dat de recente geschiedenis van ons binnenlands bestuur al een paar belangrijke kansen en impulsen aan de provincie heeft gegeven. Dat wetende en wetend dat ons departement veel geld heeft voor een stevige kwaliteitsimpuls, brengt mij tot de conclusie dat gebiedsgericht beleid via de provincies een scharnierpunt moet zijn en wat LNV als schakelrol centraal zou moeten stellen. Niet langdurig praten met collega-departementen, daar ligt geen winst meer. Het gaat nu om stevige formules, contracten maken, vast te leggen onder andere in een reconstructiewet en de bij te stellen landinrichtingswet. Zo kan datgene worden waargemaakt wat ik uitdrukkelijk heel belangrijk vind en waarvan ik van de Kamer heb begrepen dat men dat graag omarmt: het gaan werken met gebiedscontracten die ook daadwerkelijk de posities en verantwoordelijkheden vastleggen en dus ook de mogelijkheden om af te rekenen.

Kortom, deze rol van werken met gebiedscontracten zal een belangrijke zijn als het gaat om integraal plattelands- en landelijke gebiedenbeleid. Een reden om die verticale kolom nog eens extra te accentueren ligt ook - het is niet in mijn aanwezigheid hier vanmiddag genoemd - in de Europese beleidsontwikkeling. De voorstellen van de Europese Commissie over bijvoorbeeld de Kaderverordening Plattelandsontwikkeling gaat er vanuit dat landen dan in ieder geval met rurale ontwikkelingsplannen voor de dag komen, die als basis moeten dienen ter argumentatie van projecten die zij in hun land willen uitvoeren. Bijvoorbeeld de vereiste cofinanciering - waar wij naar op zoek zijn om de reconstructiegelden via een cofinancieringscomponent van Brussel vergezeld te laten gaan - zal op basis van zo'n ruraal ontwikkelingsplan moeten gebeuren. We krijgen dus een verticale kolom met een stevige schakelrol van LNV.

Twee voorbeelden van die Europese doorwerking naar gebiedsgericht beleid wil ik u graag voorhouden, om te illustreren wat ik bedoel:

(1) het Nitraatrichtlijn-dossier zal binnenkort door mijn departement in samenwerking met collega Pronk moeten worden afgerond in een voorstel van niet alleen generiek, maar ook gebiedsgericht beleid in de vorm van aangescherpte normen voor bepaalde delen van het land. Bijvoorbeeld 250.000 hectare droge zandgrond. Dat heeft betekenis voor de ruimte die de provincies en de overige actoren in het gebied krijgen om hun gebiedsgericht contract op te bouwen en ter marginale toetsing aan LNV voor te leggen. Een reden dus om de schakelfunctie ook daarin te zoeken.

(2) een tweede voorbeeld is de wijze waarop een probleem zal ontstaan in de aardappelmeel-sector bij een beleid van omzetten van prijssteun naar inkomenssteun. Het gaat dan om het overigens kleine, maar toch voor dat gedeelte van het land belangrijke complex rondom de primaire sector van de teelt van fabrieksaardappelen en de aardappelzetmeelindustrie. Ook zo'n gebied kan dan een voorbeeld zijn hoe Europees beleid een gebiedsgericht beleid, een structuurbeleid ook in landbouweconomische zin, noodzakelijk maakt.

Daarom ben ik blij dat in de ontwerpvoorstellen van de Raad voor zijn werkprogramma 1999 - ik heb daar in ieder geval om gevraagd en ik wil dat hier graag herhalen - het uitwerken van het thema gebiedscontracten, regiocontracten en scharnierrol (ook van de provincies!), een belangrijk punt voor toekomstige advisering kan zijn. Want wij hebben inmiddels - en het is goed om dat hier nog eens te benadrukken hoewel u allen ze kent - wij hebben toch zo langzamerhand in Nederland al een mooi instrumentarium ontwikkeld, wat daar juist zo geschikt voor is. Ik noemde al de Dienst Landelijk Gebied met haar regionale opdeling over de diverse landsdelen. Ik noemde al de reconstructiewet, die daartoe nadere mogelijkheden zal bieden en ik noemde al de gelden die beschikbaar zijn voor diverse herstructureringen mits er gebiedsgerichte helderheid bestaat. Je kunt de groene stadsvernieuwing in het Westland of in Aalsmeer niet goed uitvoeren, als je tegelijkertijd niet weet waar nieuwe locaties moeten komen en het ruimtelijk, planologisch beeld van de agrarische functies in heel Nederland er uit ziet. Ik kan mij voorstellen dat er bij de kennisinstellingen en de universiteiten wat meer aandacht zou kunnen zijn voor de agrarische planologie. Ik denk dat daar met het oog op de beleidsontwikkeling en -uitvoering grote behoefte aan is.

Dames en heren. Geld, instrumenten en bestuursvisies zet je eigenlijk alleen maar in, omdat je een basisgedachte hebt. En die luidt - dat zult u hebben begrepen - dat ik met de

staatssecretaris de belangrijke constatering heb gedaan, dat zestig procent van ons landelijk gebied, een paar procenten afwijking daargelaten, beschikbaar is maar dus ook beheerd moet worden door de agro-economische functie. En die notie, die missie, die visie, die proef ik ook bij de raad. En vanuit die notering zal het zo moeten zijn dat zowel een multifunctionele land- en tuinbouw als een multifunctioneel natuurbeheer en de modaliteiten daarbinnen, oplossingen kunnen bieden voor datgene wat ons dubbeldicht bevolkte land in de toekomst en in de naaste toekomst zo hard nodig heeft: voor zestien miljoen mensen de kwaliteit van die contramal voor Nederland-Stedenland nu echt goed uitvoeren en via gebiedsgericht beleid vormgeven. De raad adviseert in die geest. Daarmee ben ik zeer content en ik zal er mijn bijdrage ook aan blijven leveren.

De economische activiteitenpatronen op het platteland zijn niet alleen agrarisch. Recreatie en toerisme zijn ook van belang. Welke andere interessante vormen van economische activiteiten zijn denkbaar? Bij de Houtskoolschets gaat de discussie tevens over welk select aantal corridors wij hanteren naast het begrip Nederland-Stedenland. Welke activiteiten kunnen wij toelaten buiten die corridors, ook in de gebieden waar reconstructie aan de orde is of een zodanige grote verwevenheid dat de discussie alleen al daarom heel interessant is. Ik verwacht en hoop dat de raad daaraan, naast haar adviezen over de relatie stad-platteland in het algemeen, een bijdrage zou kunnen en willen leveren. Belangrijke vraagstukken die binnenkort op ons afkomen, geven daartoe immers alle aanleiding: vrijkomende bedrijfsgebouwen na een reconstructie in bepaalde concentratiegebieden; vrijkomende bedrijfsgebouwen in grootschalige akkerbouwgebieden waar de agro-economische functie in ieder geval niet uitbundig zal groeien - laat ik mij zo maar uitdrukken - en niet-agrarische functies rondom steden die toch een aanvulling op het stedelijk-economisch activiteitenpatroon kunnen zijn. Uitgaand van Nederland-Stedenland met het compacte stadmodel en van een compacte stad naar een complete stad - dus met een groenstructuur die vanuit LNV zeer goed geoptimaliseerd en gestimuleerd kan worden - zal het toch ook zo zijn dat het antwoord op de vraag "kunnen dan ook alle economische functies in dat compacte stad-model worden gedrukt?" met een zeer genuanceerd "nee" moeten worden beantwoord. Het zal zo zijn dat in de Houtskoolschets uitspraken moeten worden gedaan over een serie economische activiteiten die wij wat toleranter toelaten in een select aantal corridors. Zo zou in mijn ogen een natuurlijke coalitie kunnen ontstaan tussen het departement van VROM met nadruk - op laten we zeggen - de robuustheid en de kracht van Nederland-Stedenland en mijn departement, waarbij de nadruk dan zou kunnen liggen op de robuustheid en de kracht van het landelijk gebied. En daarbinnen veel multifunctionaliteiten en gemengde activiteitenpatronen stimuleren als kansen. Om in termen ook van de heer Krouwel te spreken: we moeten ook binnen de landbouw vernieuwingen zoeken die nu nog wat achter blijven. Het is waar dat in de biologische varkenshouderij weinig of geen voortgang wordt geboekt. Het is waar dat in de biologische akkerbouw onvoldoende ontwikkeling wordt geboekt. Wij zitten nog steeds op slechts één procent van ons areaal bij die in het buitenland overigens ook zeer gewenste nieuwe agro-economische productielijn.

Dames en heren, het natuurbeleid is politiek vastgesteld en financieel geïnstrumenteerd en biedt dus een kans om de kwaliteit van het landelijk gebied te vergroten. De staatssecretaris en ik hebben het signaal afgegeven dat er geen nieuwe hypotheek op de natuur mogen worden toegestaan. Daarmee geef ik ook meteen antwoord op het beleidsdilemma dat de raad schetst in zijn eerste advies over de toekomst van het landelijk gebied. In het Natuurbeleidsplan van 1990 werd de ecologische functie van de natuur centraal gesteld en het belangrijkste doel was het tot staan brengen van de achteruitgang van de biodiversiteit. Daarom wordt er een grote inspanning geleverd om een samenhangend netwerk van natuurgebieden in heel Nederland tot stand te brengen. Dat bekende netwerk, die EHS, staat daarom blijvend en terecht bovenaan de maatschappelijke natuuragenda, maar laten wij dan ook die miljoenen efficiënt besteden. Laten wij zoeken naar verwevenheden. Laten wij zoeken naar termen van economische kracht van andere actoren, naar agrarisch natuurbeheer, naar stimulering van de naar inkomen zoekende landbouw om aan dit belangrijke proces ook haar bijdrage te leveren, los van de financieel-economische instituten en los van de fiscaliseringsaspecten die je daarbij verder nog zou kunnen betrekken. In ieder geval, wij willen met handhaving van de belangrijke hoofddoelstelling

een robuuste, ecologische hoofdstructuur ook hier zoeken naar een modaliteitenprogramma bij de uitvoering en bij de financiering daarvan. Er liggen kansen en die zullen wij moeten benutten. Een andere belangrijke ontwikkeling is het zoeken en het completeren van het natuurbeleid en de natte natuurontwikkeling. Ook daarvoor is in het regeerakkoord extra financiële ruimte geschapen die ik graag hier zou willen vermelden. Het gaat dan met name om het Voordeltagebied, het Riviereengebied en het Natte Hart van Nederland. Onze inzet is er op gericht om met de natte natuurimpuls plus het inpassingsbudget infrastructuur van twee miljard het economisch investeringspakket van groene waarborgen te voorzien. Waar groene waarden in het geding zijn, zullen wij bovendien een actieve opstelling kiezen in de nut- en noodzaakdiscussies rond infrastructurele investeringen. Wij hebben nu en in de naaste toekomst - ik hoef maar te verwijzen naar Schiphol en Betuwelijn - volop de kans om vanuit LNV onze inbreng te leveren. Uw raad heeft daarover al geadviseerd.

Meneer de voorzitter, de rol van LNV en de bewindslieden, vanuit de missie van het landelijk gebied dat voor zestien miljoen Nederlanders zo belangrijk is en dat je zo snel ziet als je de stad uit gaat. Daarom was ik ook toen ik de uitnodiging, aan mijn voorganger gericht, voor dit symposium wel verrast door de voorlopige werktitel "buiten de stad begint het". Ik heb begrepen dat u, omdat u ook in de stad veel belangrijke groenprojecten onderkent, u dat in uw benadering hebt willen betrekken en van die titel bent afgestapt. In ieder geval had ik daar ook mee kunnen leven, want heel eenvoudig en intuïtief gezegd gaat het er om wat er allemaal mis kan gaan als je die stad uitgaat. Er kan veel mis gaan als je die stad binnenkomt, maar er kan heel veel mis gaan als je er uit gaat. Daarom is de benadering van multifunctionaliteit, van het stapelen van financieringsmogelijkheden en via het bekijken van natuur en landelijk gebied in de geest van 'Veters los' zo'n belangrijke benadering. Dít wil ik hier neerzetten. Daarop mag u de bewindslieden afrekenen. Het is ook de benadering die wij zullen hanteren bij het formuleren van de adviesaanvragen.

Tot slot, naast een korte uitwijding naar de kansen van de agro-economische functie voor het landelijk gebied en de kansen voor de natuurontwikkeling, een korte opmerking over de relatie stad en land. U hebt daar al veel over gesproken en ik wil er daarom kort over zijn. Het is wellicht - naast veel wat erover is geschreven - een punt dat vooral in de praktijk tot stand moet komen. Daarom denk ik dat het goed is, en het is mijn beleid met de staatssecretaris, om in contact met de ministers Pronk en Van Boxtel, met name verder door te gaan op het thema verwevenheid van stad en land. Dan gaat het niet alleen om het aanleggen van aanvullende groenstructuren; dan is het ook van belang te kijken hoe de economische functies - ook in letterlijke zin - elkaar meer kunnen opzoeken. Welke activiteiten kunnen vanuit het landelijk gebied de stad worden binnengebracht om de herkenbaarheid van wat dat landelijk gebied allemaal kan betekenen ook in de stad te laten zien. Omgekeerd, hoe kunnen wij ook echte verbindingen maken, niet alleen naar een grotere publiekstoegankelijkheid van natuurgebieden, want u hebt al gemerkt dat dat eveneens een beleidsaccent is dat wij willen leggen, maar ook hoe wij met moderne, eenvoudige en niet al te dure, moderne landinrichting ook de toegankelijkheid naar die interessant te maken agro-economische productiegebieden kunnen versterken. Dat is de missie. Dat is in het kort de lijn die ik hier graag voor u neerzet. Als u dan uw titel van een volgend symposium 'een landelijk gebied gevraagd, vakministerschap geboden' wilt hanteren, laat ik mij graag wederom uitnodigen. Dank u zeer.